

Institution för Psykologi

Påverkan av ackulturation på invandrares upplevelse av arbetets mening:

En fenomenologisk studie

Natalia Botina och Ingrid Pepler

Lunds Universitet

Psykologexamensuppsats

Våren 2006

Handledare: Roger Sages

Abstract

The purpose of this phenomenological study was to facilitate increased understanding of immigrant's experience of the meaning of work with focus on how that meaning can change as a part of the acculturation process. Participants (n=13) from eight countries answered an open question. The responses were analysed using Meaning Construction Analysis (MCA)-Minerva and the individual's life-worlds were made visible and discussed. The themes meaning of work, work, unemployment, education, adjustment, immigration, Sweden/country of origin, dreams, possibilities and self appeared as jointly shared important aspects. The results indicate that work is of central importance, and although the individuals share certain experiences, the meaning associated with the themes is of a complex and individual nature.

Key words: Immigrants, work, phenomenology, acculturation, identity

Abstrakt

Syftet med denna fenomenologiska studie var att få en ökad förståelse för invandrares upplevelse av arbetets mening med fokus på hur den meningen kan förändras som ett led i ackulturationsprocessen. Deltagare (n=13) från åtta länder besvarade en öppen frågeställning och de skriftliga svaren analyserades med Meaning Construction Analysis (MCA)-Minerva. Individens livsvärld åskådliggjordes och diskuterades. Temana arbetets mening, arbete, arbetslöshet, studier, anpassning, invandring, Sverige/hemlandet, drömmar, möjligheter och jag framträdde i svaren som gemensamma aspekter av betydelse. Det framkom att arbete är av central betydelse, samt att individerna delar vissa upplevelser, dock är meningen förknippat med temana av en komplex och individuell karaktär.

Nyckelord: Invandrare, arbete, fenomenologi, ackulturation, identitet

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Ackulturation.....	6
Interaktiv Ackulturationsmodell.....	8
Arbetspsykologiskt perspektiv.....	9
Postmodernt perspektiv.....	10
Bakhtianskt perspektiv.....	12
Syfte.....	14
Metod.....	14
Fenomenologi.....	14
Indwelling.....	15
Emergent design.....	15
Validitet.....	15
MCA- Minerva.....	16
Presentation av Deltagarna.....	19
Procedur.....	19
Resultat.....	20
Presentation av Modaliteter.....	21
Sammanställning av Gemensamma Teman.....	25
Deltagarnas Livsvärldar.....	28
Diskussion.....	40
Metoddiskussion.....	41
Temadiskussion.....	41
Slutsatser.....	47
Referenser.....	49
Bilagor	

Det blir allt vanligare i dagens samhälle att människor flyttar till andra länder. Varje år tar Sverige emot ett antal flyktingar samt immigranter i arbetsför ålder som sedan söker sig in i arbetsmarknaden. De kommer hit av olika anledningar. Vissa flyr krigshärjade länder, andra söker sig hit från fattigdom. De delar ett hopp om en god framtid. De bär med sig olika erfarenheter, utbildning, resurser, språk och kultur. Alla måste försöka att hitta sin plats i det nya samhället, lära sig språket, förstå den nya kulturen samt hitta ett arbete.

Sverige har länge varit ett land med tämligen homogen befolkning. Fram till det andra världskriget hade Sverige lite invandring, och få minoriteter. Sedan 1970-talet har Sverige haft en varaktig utomnordisk flyktinginvandring vilket har förändrat Sverige till ett multikulturellt land.

Mötet mellan invandraren och det nya värdlandet gestaltar sig i såväl vardagliga händelser som de tankarna som går genom individens huvud. Vad händer med individen som har kommit till ett nytt land och bevittnar en ny kultur som är obekant för honom eller henne? Blir individen berörd eller likgiltig till det avvikande från dennes eget sätt att leva på som träffas i det nya landet? Vilken karaktär och djup har de förändringsprocesser som sker med individen när denne träder in i ett nytt land? Ackulturation är en förändringsprocess som ofta refereras till i samband med individens landsbyte (se Gibson, 2001; Berry, Poortinga, Segall & Dasen, 2002; Schwartz, Montgomery & Briones, 2006). Gibson definierar ackulturation som en process av kulturell förändring och anpassning som äger rum när individer från olika kulturer kommer i kontakt med varandra. I denna uppsats är vi intresserade att undersöka denna förändringsprocess.

Vårt intresse har sitt ursprung i vår egen bakgrund. Bägge författarna har invandrat till Sverige för ungefär sju år sedan och både upplever oss att genomgå en process av förändring och anpassning. Invandringen, som vi både definierar som en process som startar redan i förberedandet för avresan till det nya landet och som pågår långt efter själva flyttningen, väcker vårt stora intresse eftersom denna process berör, som vi själva upplevt, även individens identitet. Förlust av den sociala förankringen, språkliga begränsningar och mötet med den nya kulturen är några av de stora förändringarna som inträffar med invandringen och som banar en psykologisk förändring hos individen. Berry och Sam (1997) betraktar dessa psykologiska förändringar framkallade av ackulturationsprocessen som en anpassning till den nya livssituationen.

Anpassningen behöver därmed inte vara en medveten handling och inte heller behöver den vara ändamålsenlig utan sker när individen möter eller upplever de nya omständigheterna. Organista, Organista och Kurasaki (2003, citerad i Clément, Singh & Gaudet, 2006) antyder att individen, i samband med flyttningen, utsätts för ett antal stressfaktorer vilket kräver individens anpassning. Dessa stressfaktorer är av en ackumulativ natur och därför är individens behov av att dag efter dag bygga upp ett nytt liv det mest betungande av allt. Kanner, Coyne, Schaefer och Lazarus (1981, citerad i Clément m fl.) understryker att de mindre uppenbara men ständigt närvarande faktorerna såsom förändrad arbetsbelastning, större krav i studierna, dagliga interpersonella relationer och ekonomiska bekymmer, påverkar den psykologiska anpassningen mer än vad de stora livshändelserna gör.

Dessa vardagliga möten med de nya omständigheterna utgör därmed den osynliga grunden till förändringen som sker med individen. I syfte att undersöka ackulturation måste vi därmed fokusera på de vardagliga processer och relatera till hela den mängd av faktorer som utgör individens liv såsom arbete.

Flera författare har fokuserat på invandringen och lyft fram olika aspekter av ackulturationsprocessen. Horowitz (1979, citerad i Super & Sverko, 1995) har beskrivit känslan av maktlöshet och alienering. Eisenstadt (1954, citerad i Super & Sverko) har beskrivit dissocialisation och Oberg (1960, citerad i Super & Sverko) karakteriserar situationen kring invandringen som ”kulturchock”.

Arbetet är ett fenomen som tar stor plats i samhällets uppbyggnad samtidigt som det är en viktig identitetsskapande faktor (Super & Sverko, 1995). Invandringen innebär en plötslig och externt betingad förändring i situationen kring arbetet (Super & Sverko) som individen genomgår och som på grund av arbetets vardagliga karaktär utgör en ständigt närvarande faktor som Kanner m fl. (1981) ser som källor till förändringsprocessen. Invandrades situation kring arbete varierar mycket. Vissa kan uppleva ganska stora förändringar medan andra kanske inte upplever några större förändringar kring arbete. Det förefaller sannolikt att en mental förändring i förhållande till arbete kan ske. Därför vill vi fokusera på ackulturationsprocessen som gestaltar sig i individens förhållningssätt gentemot arbete och den förändring som arbetets mening genomgår för invandrare som kommer till Sverige.

Ackulturation

Graves (1967, i Berry, 2005) introducerade koncepten om psykologisk ackulturation vilket refererar till förändringar som en individ genomgår i mötet mellan två kulturer, den nya kulturen som gör sin påverkan och den ursprungliga kulturen som ändras i detta möte.

Undersökning av kulturkontexter utgör enligt Berry (2005) grunden för förståelsen av ackulturation. Utifrån denna definition kan ackulturationsprocessen pågå när en immigrant kommer till ett nytt land likväl som när en storstadsbo flyttar ut på landet och påbörjar därmed anpassning till de nya omständigheterna. Även en individ som stannar på samma ställe kan genomgå en ackulturationsprocess om den kulturella omgivningen ändras som till exempel när en etnisk grupp flyttar in till Rosengård så blir den kulturella kontexten drastiskt förändrad för de ursprungliga invånarna. Därmed kan kontexten förändras utan individens egna aktiva handlingar.

Begreppet ackulturation var dock länge uteslutande förknippat med en förändring hos invandrare i mötet med värdkulturen. Denna enkelriktade tendens att skilja mellan värdkulturen och den andra kulturen och att förvänta sig att den andra kulturen kommer att anpassa sig har dominerat bilden av integrations och ackulturationsteorierna under flera decennier. Under de två senaste decennierna har denna modell ersatts av den tvåriktade modellen som även inkluderar den påverkan som den nya kulturen har på värdkulturen (Ben-Shalom och Horenczyk, 2003).

John Berry har utvecklat en av de mest använda ackulturationsmodellerna (Berry, Poortinga, Segall & Dasen, 2002). I sin modell utgår Berry från fyra strategier som medlemmar av minoritetsgrupper kan anamma i mötet med värdkulturen: assimilation, integration, separation och marginalization. Berry refererar till två faktorer som läggs till grund för strategierna: närmande kontra avståndstagande gentemot värdsamhället och hur starkt individen är mån om att bibehålla sin egen kultur. Därmed blir integration en strategi när individen närmar sig värdsamhället samtidigt som den egna kulturen bevaras. Om individen vill interagera med värdsamhället utan intentioner att bevara sin egen kultur pratar Berry om assimilation. Separation är en strategi när egen kultur bevaras men värdkulturen förkastas. Slutligen blir individen marginaliserad när både egen kultur och kultur av värdsamhället går förlorade.

Modellen blir dock missvisande om rådande maktförhållanden och värdsamhällets egna strategier inte inkluderas. Berry m fl. (2002) namnger fyra strategier som värdsamhället kan använda sig av gentemot minoritetsgrupper: Assimilering, segregation, exkludering och integration.

Assimilering är en strategi där värdsamhället förväntar sig och med handlingar motiverar immigranterna att överge sin egen kultur för att passa in i värdkulturen. Om värdsamhället

arbetar på att bibehålla distans från minoritetsgruppen samtidigt som den tillåter minoriteten att bevara och utöva egen kultur använder sig värdsamhället av segregation.

Motiverar värdsamhället minoritetsgruppen till marginalisering kallas denna strategi för exkludering. Anhängare till denna strategi förnekar invandrare deras rätt att bevara sin egen kultur samtidigt som de inte kan acceptera invandrarnas assimilation i värdsamhället. Slutligen namnger Berry m fl. (2002) mångkulturalism som en strategi för integration och kulturell mångfald, då såväl medlemmar av värdsamhället som invandrare har avsikten att bevara egen kultur och tillåta andra kulturer att existera på lika villkor.

Modellen som Berry m fl. (2002) utvecklat beskriver ackulturationsstrategierna som konstruktioner vilka är tydligt avgränsade och stabila över tid. På en individuell nivå är gränserna mellan de olika strategierna suddiga och beroende på en mängd andra faktorer. Individen kan skifta mellan olika strategier beroende på vilken livs sfär den befinner sig i. En förälder kan till exempel vara öppen och tolerant gentemot andra kulturer i det offentliga rummet för att sedan hålla sig till sina egna traditioner kring barnuppfostran. Berrys modell saknar därmed den nödvändiga komplexiteten för att beskriva ackulturationsprocessen på individnivå. Förklaringsmodellen för ackulturation måste därmed inkludera en djup förståelse av den individuella situationen.

Interaktiv Ackulturationsmodell

Bourhis, Moise, Perreault och Senecal (1997) har utarbetat Interaktive Acculturation Model (IAM) som inkluderar, förutom de fyra av Berry m fl. (2002) föreslagna strategierna en femte strategi, - individualism. Individualism enligt Bourhis m fl. är en strategi där medlemmar av värdkulturen definierar sig själva och andra som individer och inte som representanter av en grupp. För individualister är det de individuella karaktärsdragen som är viktiga inte tillhörighet till en viss grupp. Strategier för att bibehålla minoritetens kultur eller för att anamma värdsamhällets kultur är därmed underordnade individuella behov hos var och en.

Bourhis m fl. (1997) antyder att deras modell tar i beräkning även den påverkan som värdsamhällets medlemmars attityder gentemot invandrare och vice versa har på ackulturationsprocess. Eftersom den femte strategin, individualism, tillåter invandrarens perspektiv vara utgångspunkt på samma premisser som värdsamhällets medlemsperspektiv, innebär modellen ett erkännande av det faktum att invandrarnas påverkan gentemot värdsamhället bär på samma karaktär som värdsamhällets påverkan på invandrarna.

Individualism förespråkar därmed en helt annan utgångspunkt än de övriga strategierna. Framför allt skiljer den individen från gruppen och gruppens kultur som normgivande för individen. Därmed lämnar den ett större utrymme för utforskning av processen av den individuellt psykologiska anpassningen.

Arbetspsykologiskt perspektiv

Individuella faktorer har på senaste tiden vunnit mer plats även inom arbetspsykologi. Super och Sverko (1995) till exempel problematiserar det generella sättet att betrakta arbetet som en central företeelse i individens liv som de betraktar som traditionellt västerländskt. Detta tankesätt härleder Super och Sverko till en rådande föreställning om en mängd faktorer eller meningar som människorna tillskriver arbetet.

Validiteten av en sådan föreställning är dock långt från universell. Sedan mitten av 1970 talet har en stor debatt om krisen gällande arbetsmoralen väckts, vilken resulterade i ett tilltagande intresse för empirisk forskning (Super & Sverko, 1995). Forskningen kring mening och roll av arbetet har därmed gått ifrån normbetingade föreställningar och fokuserat mer på individuella och situationsbetingade faktorer.

Super och Sverko (1995) menar att arbetet är en central aspekt av livserfarenhet för de flesta vuxna, samtidigt som vikten av arbetets roll i individens liv beror på livssituationen som individen befinner sig i (Super, 1980 i Super & Sverko). Entine (1976, i Super & Sverko) har föreslagit indelning av faktorer (som står för förändring av förhållningssättet gentemot arbete) i externa och interna samt förväntade kontra oförväntade. Exempel på interna faktorer är förändringen av individuella värderingar och personliga intressen. Även om interna och externa faktorer inte går att helt och hållet skilja från varandra så är flyttning ett tydligt exempel på en extern faktor vars ursprung ligger i den interna förändringen som understödjer beslutet att utvandra.

Forskningsresultaten kring värderingar och mening av arbetet är än så länge ganska mediokra på grund av metodologiska svårigheter, föränderlig natur av värderingar och stora skillnader både mellan individer och mellan grupper. Metodologiska svårigheter kan uppstå bland annat på grund av att individerna inte är fullt medvetna om sina värderingar och sin motivation kring arbetet (Super & Sverko, 1995) eller på grund av att faktorer som påverkar arbetets mening oftast är av en multifasetterad natur, vilket exemplifieras av invandring.

Bach, Bach och Triplett (1981-1982, i Super & Sverko, 1995) har genomfört en studie om mening med arbete för cubanska immigranter i USA. Syftet med deras studie var att undersöka hur immigranter ankomna på 1980 talet skiljde sig i sina attityder och förhållande

gentemot arbetet från immigranter ankomna under 1960 talet. Ett annat syfte med studien var att undersöka effekt av externa faktorer på arbetsrelaterade beteenden.

Studien har funnit att de senare ankomna immigranterna prioriterade jobb som den mest viktiga rollen i deras liv, de var mer engagerade i sitt jobb och de förväntade sig att realisera mera av det som var viktigt för dem genom sina jobb. Detta till skillnad från de tidigare ankomna immigranterna som prioriterade familj och hem framför arbete. Bach m fl. (1981-1982) drar slutsatsen att migrationen i sig påverkar individens attityder och förhållandet gentemot arbetet.

Bach m fl.(1981-1982) har också funnit några externa faktorer som hade samband med immigranternas arbetsengagemang. Tidigare hög arbetsstatus, högre utbildning och koppling till ett flyktningsprojekt, kallad Mariel (associerad med ett negativt bemötande från allmänheten i USA), var de bästa förklaringsfaktorerna till ett högre arbetsengagemang bland immigranterna.

Det sista förklarar Bach m fl. (1981-1982) med att arbete och hög arbetsetik var ett snabbt sätt att bemöta de negativa attityderna som existerade gentemot denna immigrantgrupp under deras ankomst till USA och genom detta bevisa sitt värde som hedervärda medborgare.

Bach m fl. (1981-1982) menar också att tiden innan immigranten får sitt första arbete har visat sig ha en speciell betydelse för arbetsengagemanget. Ju kortare tid det tog innan individen fick arbete desto fler mål hoppades individen kunna realisera genom arbetet och desto större engagemang fanns gentemot arbetet. Det förklarar Bach m fl. med att, mot bakgrund av arbetets centrala roll för nyligen anlända individer, så kunde de som fick arbete relativt snabbt få sina förväntningar på att hitta arbete, med allt som det kan innebära för individen, validerade.

De faktorer som Bach m fl. (1981-1982) kom fram till i sin forskningsansats kan beskrivas som individuella och kontextuella. Deras komplexa samverkan kan motivera att det individuella perspektivet prioriteras och där individens *livsvärld* lyfts fram, där livsvärld är konstruerad av individens vardagliga erfarenheter och upplevelser i världen, kontexten där individen befinner sig och av hur individen bildar sin existens (Sages & Dahl, 1999).

Postmodernt perspektiv

En individ som kommer till ett nytt land bär med sig en mängd tidigare erfarenheter som är lika viktiga för dennes framtid som de nya externa omständigheterna. Familjeförhållanden och utbildningsnivå påverkar hur snabbt individen återupptar den gamla arbetsstatusen (Bach m fl., 1981-1982). Bhatia och Ram (2001) menar att den sociala och kulturella identiteten är

nära förknippat med dimensionerna av ackulturationsprocessen: anpassning till komponenter av den nya kulturen, idéer, värderingar och bevarande av komponenter av den ursprungliga kulturen. Dessa dimensioner är framtagna av Phinney, Horenczyk, Liebkind och Vedder (2001).

Förhållningssättet med individen i centrum låter de individuella faktorerna träda fram, vilket komplicerar forskningen kring ackulturationsprocesserna i stort och förändringen av mening och roll av arbetet i ett snävare perspektiv. Den postmoderna traditionen har problematiserat begreppet kultur, grupptillhörighet och identitet och framhäver den föränderliga och kontextbundna naturen av dessa fenomen. Bhatia och Ram (2001) menar till exempel att det är otydligt var kultur börjar och var den slutar. Andra forskare menar att antagande om en existerande kultur leder nästan direkt till stereotypisering (se närmare Schwartz m fl., 2006). Dessa tendenser har enligt Schwartz m fl. gjort det mindre motiverat att söka teoretiska förklaringar och stagnerat forskningen.

Schwartz m fl. (2006) diskuterar också hur identitetsförändring och ackulturation är kopplade till varandra. Han lyfter fram en av Bosma och Kunnen (2001) föreslagna modell av identitetsförändring som kommer till uttryck när man själv eller/och ens egen kontext förändrar sig på ett sådant sätt som inte matchar ens aktuella mål, värderingar och tro. Denna definition tyder på en extrem benägenhet till identitetsförändring som individen har efter flyttningen, då en mängd nya kontexter kommer i spel. Själva ackulturationen kan då betraktas som en identitetsförändring.

Den nya kulturen som individen möter är uppenbarligen en av de kontexter som Bosma och Kunnen (2001) menar. Hur den nya kulturen då kommer att framträda för individen har en stor betydelse för de identitetsförändringar som kommer att ske. Är de nya och gamla kulturerna två över tid stabila föreställningar eller är de mer flytande och föränderliga så att de själva bryts i mindre kontexter? Blir individens identitet lika fragmentarisk som de kontexter som individen möter eller strävar individen att bibehålla kontextens helhet, vilket också kan hjälpa till att bibehålla identiteten stabil?

Kultur och identitet blir därmed problematiserade utifrån det postmodernistiska perspektivet, vilket gör det svårare att studera deras ömsesidiga påverkan på varandra. Utifrån individperspektiv blir fragmenteringen en missgynnande strategi vad gäller psykosocial anpassning (Schwartz m fl., 2006) i helhet och ackulturation i synnerhet. Då individen strävar efter att integrera de nya omständigheterna som invandring innebär är det postmodernistiska perspektivet svår att tillämpa på forskning kring individens upplevelse.

Ratner, Straub och Valsiner (2001) menar att en av de främsta teoretiska utmaningarna för den moderna sociala vetenskapen utgör frågan om konceptualisering av den genuina enigheten av den aktiva individen och dennes beroende av den sociala världen. Om påverkan av personliga erfarenheter på vårt förhållande till omvärlden framstår som självklara menar Ratner m fl. att individuella psykologiska fenomenen inte är enbart ontologiskt personliga utan också är ontologiskt sociala alltså av en dialektisk natur.

Genom att fokusera på den dialektiska interaktionen mellan individen och kontexten som individen befinner sig i kan man öka förståelsen av de processer som pågår inom individen i och med att dennes sociala värld genomgår en drastisk förändring, som invandring innebär, samt belysa ackulturationsprocessen.

Bakhtianskt perspektiv

Bakhtin har under 1930-1950-talet utvecklat en form av litterär analys som grundades i en tanke gällande en mångfasetterad interaktion mellan personen och dennes sociala värld. Hans arbeten har sedan flitigt använts inom sociala vetenskapen som förklaringsmodeller för den påverkan som den sociala världen har på individens egen utveckling. Valsiner (1991, i Skinner, Valsiner & Holland, 2001) antyder att Bakhtins teoretiska bidrag består i att genom att fokusera på den ömsesidigt konstitutiva och dialektiska natur som individ och kultur har kunde den för sociala vetenskapen problematiska dualismen av individ och kultur övervinnas.

Denna dualism kan illustreras med Berrys ståndpunkt att individens beteende sker i interaktion och inom en kulturkontext och att samma kulturkontextuella arena kan rymma helt olika individer. Detta skapar en anledning till att skilja den individuella nivån från den kulturkontextuella nivån. Det innebär att kulturkontexten uppfattas som fenomen på högre nivå jämfört med den individuella nivån och att kulturen är ett överordnat fenomen i förhållande till individen (Berry, 2005).

Bakhtin menar att den ömsesidiga konstitutionen av självet och den sociala världen skapas och återskapas på nytt i de flertaliga mötena mellan individen och omvärlden. En del av dessa möten är de mentala mötena som äger rum i individens inre värld (Bakhtin, 1981 i Skinner m fl., 2001).

Bakhtins forskningsobjekt var litterära verk. Därför tar språk, berättelser och yttrandet en central plats i hans teori. Holland, Lachicotte, Skinner och Cain (1998) tillämpar Bakhtianska tankar kring litterära mästerverk på narrativa berättelser på följande sätt:

Författaren av ett narrativ genererar novitet genom att inta en position från vilket mening är skapad – en position vilket går in i en dialog och intar en viss ställning då

denne vänder sig till och samtalar med eller besvarar andra samt världen (s. 173).
(författarnas översättning)

Skinner m fl. (2001) utvecklar Hollands m fl. (1998) tolkning av Bakhtianska idéer på följande sätt:

Författarens ord växer fram ur en dialog som har förekommit innan i situationer vilket har lämnat spår av meningar i orden, men hennes ord består inte enbart av kvarlevor från det förflutna. Talaren riktar dem mot pågående dialoger, förutser svar, argument samt medhåll från hennes publik. Hon införlivar de ord som hon väljer – ord som härstammar från hennes sociala miljö – med hennes egna intentioner, hennes eget perspektiv utifrån en viss social position, då hon riktar dem i dialogiska möten för att engagera och besvara människor som faktiskt är närvarande eller som är fjärrade långt bort i tid och rum. Således kan tal samt författandet av självet vara en kreativ samt originell strävan, en handling som konstruerar personliga och kulturella meningar. En författare i sina uttalanden även skapar eller antar en eller flera positioner i en kulturell eller föreställd värld. Då narrativ vävs, placerar sig författaren, hennes åhörare och de som befolkar berättelsen i särskilda positioner och relationer, vilka är representerade av bredare kulturella meningar eller världar. Narrativa handlingar kan antingen förstärka eller utmana dessa föreställda världar (Skinner m fl., 2001, ¶ 10). (författarnas översättning)

Holland m fl. (1998) utvecklar dessa tankar på identitet och dess aktiva roll gentemot kulturella aktiviteter. Han beskriver den imaginära världen som ett historiskt och socialt fenomen, till vilka individerna träder in själva eller blir bjudna och vilka reproduceras och utvecklas genom praxis av de deltagande individerna.

Skinner m fl. (2001) menar att dessa världar strävar att tillfredställa de uppfattade kulturella ramarna men i övrigt är specifika, vedertagna och befolkade av imaginära sociala varelser. Ens egen självförståelse och identitet formas då inom de olika imaginära världar utvecklas dialektiskt genom den fortsatta interaktionen som pågår mellan varelserna som besitter dessa imaginära världar. Varelserna och deras röster blir en del av individens medvetande och i samspel med dem kan individen positionera sig inom den imaginära världen.

Det innebär delvis att kulturen är ett ytterst subjektivt fenomen som dessutom träder fram i nya meningar beroende på individens tidigare erfarenheter och också individens aktuella situation såsom den upplevs av individen. Det innebär likväl att individens identitet är en

produkt av samspelet mellan de imaginära världarna och att identiteten är ständigt återskapande i detta samspel. Den inre dialogen är då den plats där kulturen återskapas på nytt varje gång de imaginära världarna kommer i en ny interaktion med varandra.

Det Bakhtianska perspektivet betraktar den yttre kontextens påverkan på individen framför allt genom en komplicerad interaktion inom de inre ständigt återskapande imaginära världarna. Den inre upplevelsen sätts då i centrum för detta perspektiv. Kontexten blir viktig i den meningen att den påverkar de inre världarna. De gamla erfarenheterna och de aktuella inre samspelet det vill säga en mängd i stunden aktiva inre upplevelser har också sin påverkan på samspelet.

Därmed förefaller det inom ramen för dessa teorier naturligt och ändamålsenligt att, i syfte att studera processerna som sker med individen vid landsbyte, individens egen upplevelse bör tas som utgångspunkt.

Syfte

Vi har valt att studera ackulturation med fokus på arbete som har en central betydelse i individens liv. Vi utgår från individperspektivet och strävar efter att vara öppna och utforskande. Genom att använda en fenomenologisk metod vill vi granska den dialektiska naturen av samspelet mellan individen och kontexten. Genom detta hoppas vi skaffa oss en bättre förståelse av ackulturationsprocessen.

Metod

Vi har valt att utforska vår frågeställning genom en fenomenologisk ansats i den bemärkelsen att vi använder oss av fenomenologi som metod. Eftersom fenomenologi är både teori och metod och det är problematiskt att skilja dem åt väljer vi, för tydlighetens skull, att presentera fenomenologi i metoddelen.

Fenomenologi

Fenomenologi kan bidra med en ökad insikt i hur individen konstruerar sin livsvärld det vill säga att fenomenologin låter individens upplevelse komma fram. Detta främjar också förståelsen av hur mening med arbete gestaltar sig för individen som är ett led i ackulturationsprocessen. Den fenomenologiska forskaren försöker att förstå en situation utifrån hur personer tolkar världen istället för varför. Man antar att individens medvetande är ändamålsenligt och avsiktligt riktad mot någonting vilket kan vara antingen internt eller externt. Ett fenomenens mening, såsom arbete, är avhängigt av individens individuella förhållningssätt och en analys av mening så som det är konstruerat av individen kan ge en mångfacetterad bild av hur individen konstruerar dennes livsvärld.

Syftet är att försöka förstå vilken mening som fenomenet har för personen. För att hitta mening måste man granska individens egna ord och uttryck om objektet som är av intresse. I denna studie gör vi detta genom att analysera orden som individen använder för att beskriva vad arbetes mening är genom textanalys. Den fenomenologiska metodiken åstadkommer en kritisk utforskning av individens beskrivning av ett fenomen genom en så kallad reduktion. Det innebär att en beskrivning av en text precis som man ser det. Det som beskrivs är dels det externa objektet men innefattar även det interna medvetna relationen mellan fenomenet och självet. Genom reduktionen synliggörs hur subjektet tillskriver mening till världen. Efter en försiktig analys av en mening så som den är konstruerad av individen, kan man eventuellt peka mot generaliseringar och klassificeringar bortom den individuella nivån (Sages, 2003).

Indwelling

En fenomenologisk forskare intar positionen som *indwelling* under forskningen då forskaren interagerar i utforskningen och försöker att uppleva världen på ett liknande sätt som deltagarna gör. Samtidigt avlägsnar forskaren sig själv från situationen för att reflektera kring meningarna av erfarenheten (Maykut & Morehouse, 1994). Genom att vara invandrare till Sverige samt genom att reflektera kring den mening vi attribuerar till erfarenheten har vi försökt att leva oss in i deltagarnas tankegångar.

Emergent design

I en fenomenologisk forskningsansats har man inte initialt en förbestämd detaljerad design. Således är tillvägagångssättet mera öppet och i början mera utforskande i sin karaktär. Det är viktigt för forskaren att tillåta en viss ambiguitet och att vara öppen för mer än en tolkning av ett fenomen. I denna studie har vi använt oss av en *emergent design* vilket antyder att fokuset samt metoden lämnas öppet för eventuella förändringar medan forskningen görs samt att man är öppen för olika tolkningar av data.

Validitet

Inom psykologi som vetenskap är validitet ett centralt koncept. Enligt en traditionell positivistisk inriktning refererar konceptet validitet till graden av sanning i forskningen, att man mäter det man avsett att mäta (Shaugnessy & Zechmeister, 2003). Den karakteriseras av en atomistisk ontologi av verkligheten. Detta antyder att forskaren strävar efter att vara separat från kunskapsobjekt, att forskaren är oberoende av dennes forskning och att en person kan föreställas som bestående av olika variabler vilka kan undersökas oberoende samt objektivt.

Fenomenologisk forskning lutar sig mot andra ontologiska principer. Det allmänt accepterade tankesättet men dess atomistiska synsätt på individen som utforskningsbar oberoende av en kulturell kontext eller oberoende av tidpunkt, är i motsats till det fenomenologiska synsättet. Fenomenologi har en holistisk synsätt på individen. Därför använder vi oss inte av formulär utan i stället av öppna frågor. Vetenskap vare sig den är producerad, kommunicerad eller förstådd har sitt ursprung i ett subjekt i en kontext där dennes förståelseprocess är förankrad i dennes livsvärld (Sages, 2003). Därför kan en individ inte studeras utan att ta dennes livsvärld i beaktande.

Forskaren är alltid riktad mot någonting med dennes intentionalitet, inom en specifik kontext. En forskare kan aldrig vara oberoende av den egna forskningsansatsen och kan samtidigt aldrig existera utanför forskningen. Därför är forskning alltid en subjektiv process förankrad i forskarens livsvärld och erfarenheter (Sages, 2003). En av konsekvenserna av detta är att forskningsresultat är förankrad i själva forskaren och att skilja dessa två är en konstgjord väg. Forskarens reflektioner och frågor som väcks är en ständigt närvarande komponent under hela processens gång.

MCA- Minerva

I syfte att utforska deltagarnas *livsvärld* har vi använt ett textanalysprogram som kallas Meaning Construction Analysis (MCA)-*Minerva*, utvecklat av Roger Sages (Sages & Dahl, 1999; Sages, 2003). *Minerva*-analys grundar sig på den fenomenologiska metoden vilket förutsätter att forskaren först skall åta sig ett förhållningssätt gentemot sin forskning som kallas *epoche* (Sages & Dahl, 1999). *Epoche* är en central koncept i fenomenologisk forskning. Den står för forskarens strävan att befria sig från alla förutfattade meningar och förhållningssätt i det undersökta ämnet. Forskaren försöker lämna bakom sig alla förväntningar och gissningar om hur det studerade fenomenet kan uttrycka sig. *Epoche* tillåter forskaren att komma närmare det undersökta fenomenet per se genom att minimera forskarens förväntade bild av fenomenet samt att rikta sig mot fenomenets mening.

Minerva-metoden möjliggör denna process genom indelning av texten i små *meaningunits*. *Minerva* bygger därmed på att det finns små *meaningunits* som avslöjar varandra i texten. En *meaningunit* är den minsta möjliga del av en text som bär på en mening. Det bygger på att de minsta uttryckta meningarna beskriver sådana små aspekter av fenomenet att de inte tillåter att förutfattade meningar väcks till liv. Indelningen i *meaningunits* tillåter dessutom en jämförelse av de genomförda testanalyserna i syfte att klargöra skillnader och möjliga misstag.

Minerva syftar till att visa individens livsvärld, hur den framträder i texten och hur den konstrueras av individen själv. Frågor kring betydelsen av texten, så som den framträder för individen och på vilket sätt som individen valt för att uttrycka sig ligger till grund för analysen.

Minerva-analysen genomförs genom att all rikedom av *partial intentions* som en meaningunit kan innehålla tas fram genom att fokusera på använda ord och ordkombinationer.

Partial intentions står för de underliggande antaganden som individen uttrycker i texten. Antaganden tydliggörs genom att för varje partial intention extraheras *entity* och *predicate*. Entity står för den del av partial intention som definieras med hjälp av predicate som utgör resten av partial intention. Entity är någonting existerande för individen och kan beskrivas med hjälp av en eller flera predicates. Exempelvis om individen har skrivit ”Jag var tvungen att jobba extra” kan utsagan brytas ner till partial intentions som det visas i Tabell 1. Entities och predicates för detta exempel presenteras i Tabell 2.

Tabell 1

Illustration på Minerva partial intentions kodning

Meaningunit	Partial intentions
”Jag var tvungen att jobba extra”	Jag finns
	Man kan jobba
	Man kan jobba extra
	Man kan tvingas till något
	Man kan tvingas att jobba
	Man kan tvingas att jobba extra
	Jag kan tvinas att göra något
	Jag kan tvingas att jobba extra
	Jag var tvungen till något
	Jag var tvungen att jobba extra

Tabell 2

Illustration på Minerva entities och predicates analys

Partial intentions	Entities	Predicate
--------------------	----------	-----------

Partial intentions	Entities	Predicate
Jag finns	Jag	Som finns
Man kan jobba	Jobba	Som man kan
Man kan jobba extra	Extra	På vilket sätt man kan jobba
Man kan tvingas till något	Tvingas	Som man kan till något
Man kan tvingas att jobba	Jobba	Som man kan tvingast till
Man kan tvingas att jobba extra	Jobba extra	Som man kan tvingas till
Jag kan tvingas att göra något	Jag	Som kan tvingas till att göra något
Jag kan tvingas att jobba extra	Jag	Som kan tvingas till att jobba extra
Jag var tvungen till något	Jag	Som var tvungen till något
Jag var tvungen att jobba extra	Jag	Som var tvungen till att jobba extra

Tillsammans med predicates ger entities uttryck för de underliggande antaganden som individen uttrycker i meaningunits eller *core noema*.

Analysen avslutas genom att så kallade *horisonter* skapas. Horisonter är resultat av *complete noemas*. Complete noemas består av alla partial intentions erhållna i analysen av texten tillsammans med respektive *modalitet*. Modaliteterna beskriver det sättet som individen använder för att föra fram sitt budskap i var och en av meaningunits. Minerva har en inbyggd funktion som tillåter skapa nya användaranpassade modaliteter. De sex grundläggande modaliteter som används är *belief, function, time, affect, will och subject* (Sages, 2006). Tabell 3 presenterar modaliteter och dess indikationer för det ovanstående exemplet.

Tabell 3

Illustration på Minerva modalitets analys

Partial intention	Modalitet	Modalitetens indikation
”Jag var tvungen att jobba extra.”	Belief	Doxa-affirmation
	Function	Perceptive-signitive
	Time	Past
	Affect	Negative-retrospective
	Will	None
	Subject	Jag

Modaliteterna sammansatta med respektive meaningunit kompletterar individens core noema till en complete noema. De sammansatta modaliteterna förtydligar individens sätt att uttrycka sig i texten.

Minerva bygger på ett antal möjliga alternativ för varje modalitet (se Tabell 4) (för vidare läsning se Sages, 2003; 2006).

Tabell 4

Lista över indikationer inom tre modaliteter i Minerva

Modality		
Time	Affect	Will
Past	Positive-prospective	Engagement
Present	Positive-retrospective	Wish-positive
Future	Neutral	Wish-negative
Present-past	Negative-prospective	Aspiration
Present-future	Negative-retrospective	Unengagement
Always recurrent		None
Empty		

Presentation av Deltagarna

Flyttning till Sverige och arbetsför ålder är referensramar för val av deltagare. Praktisk arbetslivserfarenhet har inte varit ett kriterium för urval då större vikt läggs vid deltagarnas meningskonstitution kring arbete än vid en praktisk erfarenhet av arbete.

Tretton personer deltog, sju kvinnor och sex män mellan 28 år och 54 år gamla. Sammanlagt är deltagarna från åtta olika länder. De har bott i Sverige mellan 3 och 32 år och 11 av dem är akademiker. Specifikt siktade vi på att inkludera deltagare från olika länder, med olika ålder och utbildningsbakgrund och där både manliga och kvinnliga deltagare representerades för att främja ett brett perspektiv. Vi utgick ifrån dessa kriterier och rekryterade deltagarna utifrån bekvämlighetsurvalsprincip.

Procedur

För samtliga deltagare har en öppen fråga om mening med arbete ställts (se bilaga B). I arbetet med texterna har vi valt att genomföra analys på samtliga modaliteter och har därefter valt att arbeta med tre: *time*, *affect* och *will* (som vi fortsättningsvis refererar till på svenska: *tid*, *affekt* och *vilja*), som mest informativa utifrån vår frågeställning. *Tid* ger information om

hur mening progressivt förändrats vilket speglar var individen befinner sig i tankarna. *Affekt* berikar informationen med emotionellt innehåll. *Vilja* har särskild betydelse i förståelsen av individens eget ställningstagande inför förändringar. Till en viss del beror viljeuttryck på vilket ämne som behandlas i svaret och därmed vilka tankar som rör sig i deltagarens huvud. Frånvaro av viljeuttryck innebär därmed inte att individen är viljelös utan att det förmodligen inte finns något naturligt sätt att indikera sitt vilja i svaret. Däremot kan en prevalens av en viss indikation inom modalitet *vilja* till exempel *wish-positive* stå för ett sätt att föra fram sitt budskap på ett affektmässigt sätt och då blir det faktiska innehållet av mindre vikt. I förhållandet till svarens validitet och bortsett från frågans innehåll kan viljeuttryck som domineras av *engagement*, tyda på deltagarens intresse och entusiasm för att göra en bra insats.

Efter att Minerva-analysen slutfördes analyserades protokollerna var för sig i syfte att hitta de oftast återkommande teman. Det resulterade i en lista över mest återkommande och betydelsefulla, inom varje protokoll, entities som sammanställdes till individuella horisonter. Dessa entities sattes samman i gemensamma teman.

Entities som har en nära betydelse blev sammanfattade till ett och samma tema. Till exempel när en individ pratar om arbete och om arbetsmarknad kommer båda de två entities att stå under samma tema och ingå tillsammans med predicate och modalitet i samma horisont.

Resultat

Först presenteras modaliteter *tid*, *affekt* och *vilja* på samtliga deltagare. Sedan presenteras sammanfattningarna av de gemensamma temana som följs upp av sammanfattningarna av horisonterna såsom de framstår inom de individuella svaren.

Presentation av Modaliteter

Modalitet Tid. Modalitet *tid* indikerar den, i meaningunits, uttryckta tiden.

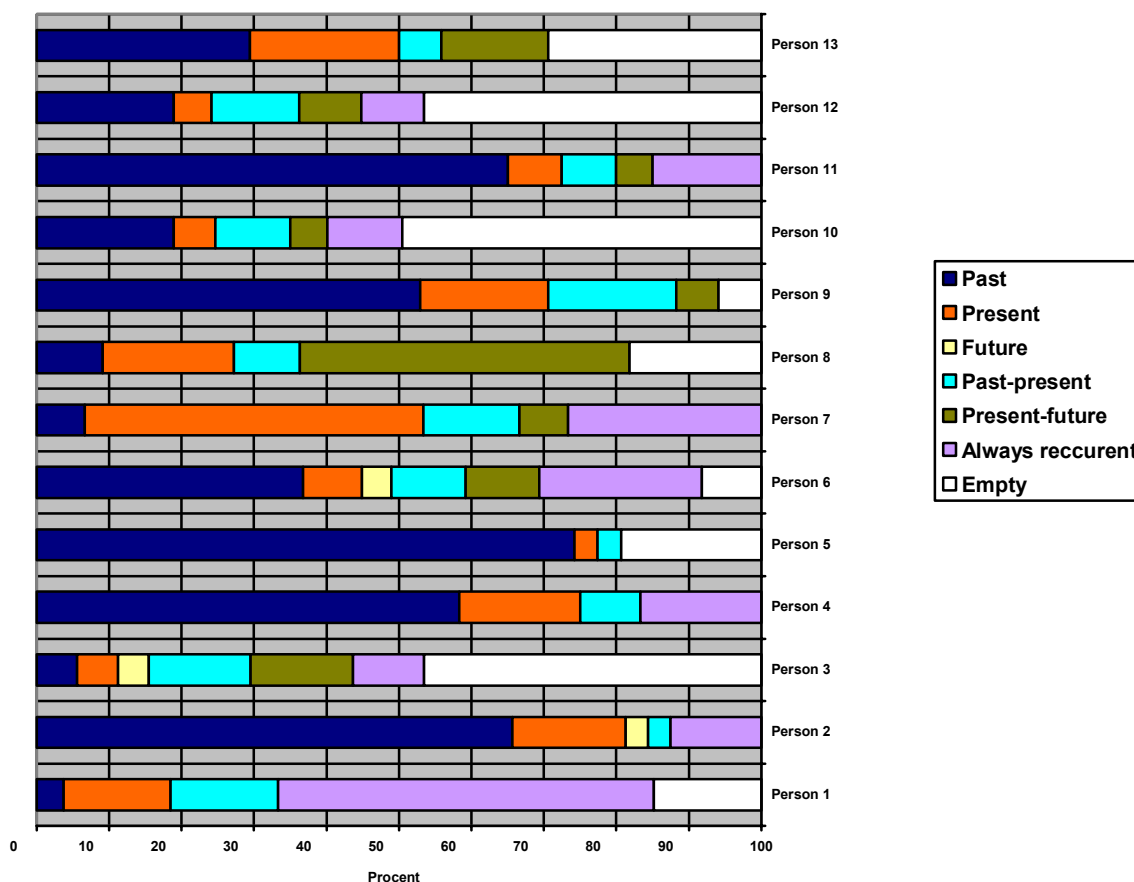

Diagram 1. Distribution av indikationer för modalitet Tid i deltagarnas svar.

Av Diagram 1 framgår att samtliga deltagare svarade i *past-present* och nio deltagarna svarade även i *present-future* (3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13) men dessa svar utgjorde endast en liten proportion av alla indikationer med undantag för Deltagare 8 som har i sitt svar en dominerande *present-future* (45,45 %) vilket tillsammans med *present* (18,18 %) kan indikera en stark förankring i nuet. Endast tre deltagare (2, 3, 6) har uttalat sig om framtiden utan att relatera till nuet och då i väldigt få meaningunits.

Diagram 1 visar att deltagare 1 har av alla deltagare mest *always-recurrent* i sitt svar (51,85 %). För fem deltagare (2, 4, 6, 9, 11) dominerar svaren av *past*. Deltagare 3, 10 och 12 använde sig i sina svar främst av konstruktioner som saknar tidsreferens (*empty*). I deras svar är alla andra tider representerade marginellt. För Deltagare 7 var indikation *present*

dominerande. *Present* (46,67 %) och *present-future* (6,67 %) meaningunits ger en indikation på att Deltagare 7 har en stark orientering på nuet.

Allmänt visar Diagram 1 att antingen *past* eller *empty* dominerar bilden genom de flesta av svaren. Undantag är Deltagare 1 med övervikt på *always-recurrent*, Deltagare 7 och 8 med övervägande del av indikationer på nutiden respektive framtiden.

Modalitet Affekt. Affektmodaliteten indikerar sinnesstämning och emotioner som individen uttrycker i en viss meaningunit. Diagram 2 visar de sammanställda resultat på modaliteten affekt för samtliga deltagare. Sammanställd igenom alla meaningunits indikerar affektmodaliteten den genomgående sinnesstämningen som individen har när denne svarar på frågan.

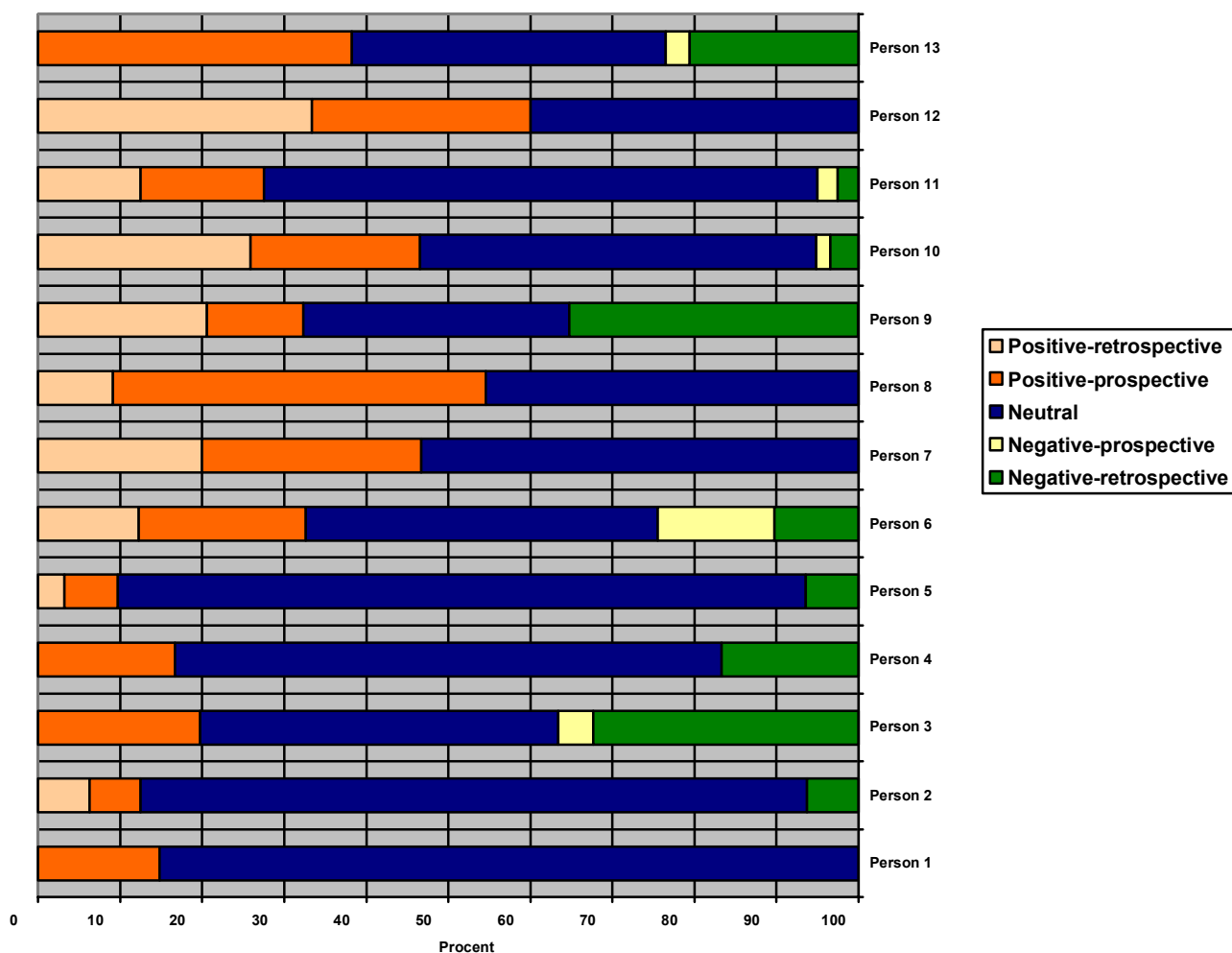

Diagram 2. Distribution av indikationer inom modalitet Affekt i deltagarnas svar.

Av Diagram 2 framgår att *positive-retrospective* finns i nio av svaren vilket antyder att de flesta av respondenterna uttrycker sig positivt vad gäller det förflutna som generellt handlar

om tiden innan flyttningen. *Negative-retrospective* finns i nio av svaren vilket antyder att de flesta av respondenterna har en del negativa associationer då de blickar bakåt. En del av dessa negativa associationer refererar till hemlandet. Resten refererar till tiden efter invandring till Sverige. Andelen *negative-retrospective* är större än andelen *negative-prospective*.

För elva respondenter utgör *neutral* den största andelen av svaret där Deltagare 1, 2, 4, 5, 7 samt 11 har använt *neutral* i mer än 50 % av alla meaningunits. Deltagare 9 har använt den neutrala affekten minst av alla och då i 32,35 % av alla meaningunits

Positive-prospective finns i samtliga svar och utgör en relativt stor del vilket antyder att respondenterna ser på framtiden positivt. Den minst representerade affekten är *negative-prospective* och finns i fem av svaren vilket kan indikera att vissa av respondenterna, då de blickar framåt, ser någonting negativt. Den är främst presenterat hos Deltagare 6 med 14,29 %.

De negativt färgade affekterna både vad gäller förflutna och framtiden återfinns framför allt i Deltagare 3 och 9 svar då med respektive 36,62 % och 35,29 %. Deltagare 9 och 13 visar i sitt svar den mest jämna fördelningen mellan negativa, positiva och neutrala affekter.

De positiva affekterna återfinns oftast i svar av Deltagare 7, 8, 10, 12. Deltagare 8 och 12 har i sina svar använt de positiva affekterna i mer än hälften av alla meaningunits (54,54 % respektive 60 %). Även Deltagare 7 och 10 använder positiva affekter i den utsträckning att de sammanlagt ligger nära 50 %.

Ingen av svaren saknar positiva eller neutrala affekter. Däremot finns det flera deltagare som inte har någon negativ affekt representerad (Deltagare 1, 7, 8 och 10). Av dessa personer är Deltagare 1 med 85,16 % förlagt på *neutral affekt* vilket kan tolkas som en överdriven formel svarsstil. De övriga (Deltagare 7, 8 och 10) är också de personer som framförallt använt positivt färgade affekter. Frånvaro av även enstaka negativa affekter i deras svar kan betraktas som ett sätt att lyfta fram uteslutande positiva sidor av frågan. Detta behöver dock inte stå för personens allmänna sinnestämning.

Modalitet Vilja. *Vilja* är modaliteten som kopplas till individens ställningstagande, engagemang och position gentemot det sakförhållande som behandlas i varje meaningunit. Denna modalitet illustrerar individens motivation och kan därför indikera riktningen och styrkan på individens mentala rörelse mellan nuet och den önskvärda framtiden. Diagram 3 visar den sammansatta resultat på modalitet *vilja* för var och en av deltagare.

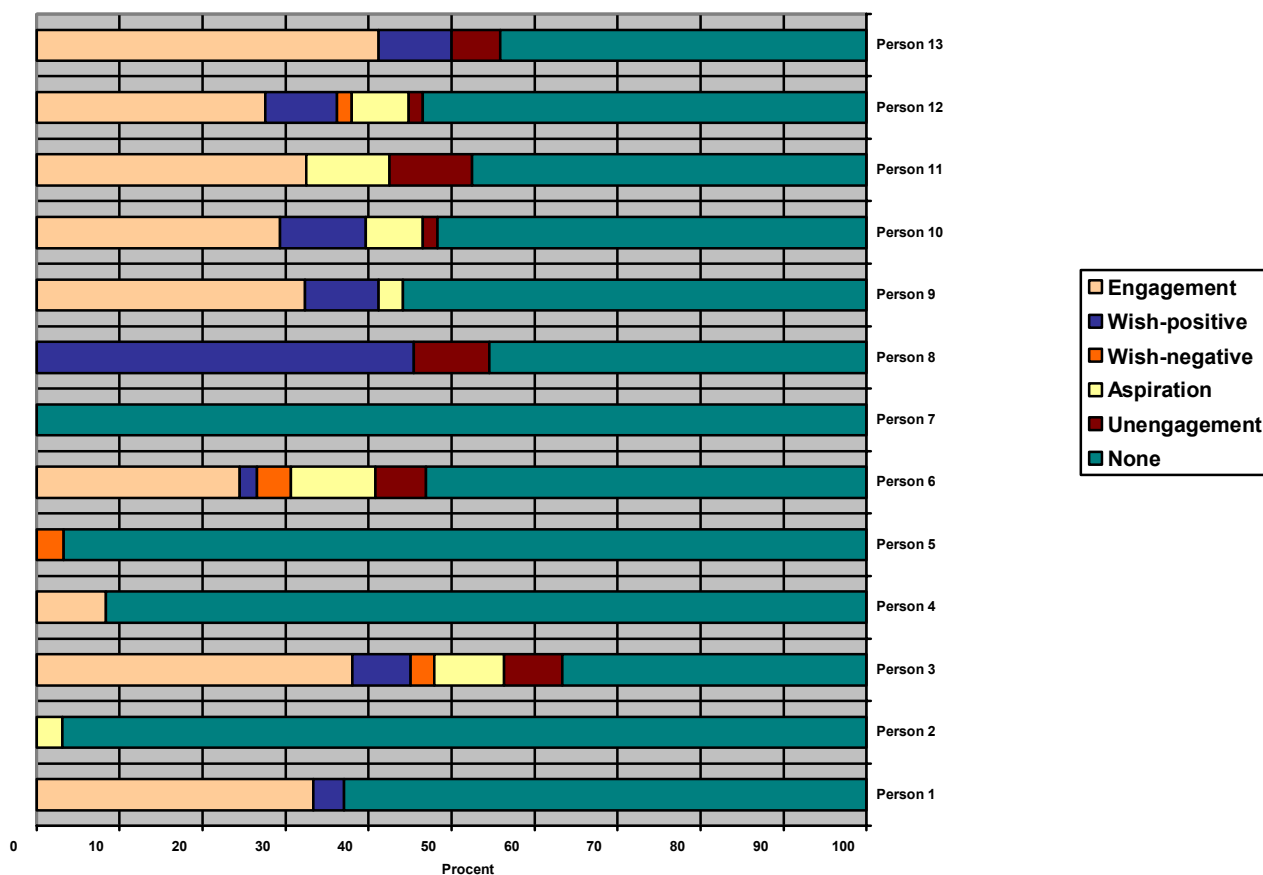

Diagram 3. Distribution av indikationer inom modalitet Vilja i deltagarnas svar.

Diagram 3 indikerar att den mest vanligt förekommande indikation i denna modalitet är *none* vilket betyder att i respektive meningunit är *vilja* inte framträdande eller att inte någon annan av modalitetens indikationer kan tillskrivas. Detta refereras härnäst som frånvaro av viljeuttryck.

Fyra svaren (Deltagare 2, 4, 5 och 7) visar den nästintill totala frånvaron av viljeuttryck. De övriga deltagarna uppvisar inget viljeuttryck i ungefär hälften av meningunits. Av Diagram 3 framgår att Deltagare 3 visar någon form av viljeuttryck i 63,38 % av alla meningunits, vilket är den största procenten av viljeuttryck bland alla deltagare.

Engagement är den näst oftast förekommande indikation i modalitet *vilja*. Med undantag för Deltagare 8 som visar *wish-positive* i 45,45 % av sina meningunits och de deltagare som visar nästan uteslutande frånvaro av viljeuttryck, förekommer *engagement* i ungefär var tredje meningunit.

Sammanställning av Gemensamma Teman

Efter att Minerva-analysen slutfördes kunde tio återkommande, i svaren av var och en av de flesta deltagarna, teman urskiljas: *Arbetets mening, arbete, arbetslöshet, studier, anpassning, flyttning och invandring, Sverige och hemlandet, drömmar, möjligheter och jag*. Dessa teman representerar det som deltagarna valde mest att lyfta fram. Dessa gemensamma teman rymmer den bredd av betydelserna som aktualiseras inom svaren och som får sitt innehåll via horisonterna.

Arbetets mening. Arbetets mening per se diskuterades av några deltagare där det framkom att vad man gör kan vara grundläggande för självkänslan och självförverkligande. En deltagare anser att arbetets mening kan förändras och bli djupare. Att jobba och vara inne i den processen är motiverande och meningsskapande för en deltagare.

Arbete. Arbetet är det mest presenterade temat inom alla svaren. Arbete, menar en deltagare, fyller många funktioner. Det fyller funktionen att försörja sig och sin familj. Det är något man måste göra för att ha en bättre ekonomi. Det är något som man gör för att överleva. Det ger ekonomisk självständighet och möjligheten att vara delaktig i samhället.

Deltagarna uttrycker även att arbete fyller funktionen att skapa möjlighet till förverkligande och är ett forum för personligt tillväxt och utveckling, samt att det är roligt. Arbete kan vara ett sätt att hävda sig. Arbete kan fylla funktionen att förverkliga ens drömmar.

Det uttrycks att arbete är viktigt när det gäller gemenskap, bekräftelse och identitet och att arbetet även kan betyda identitet. Arbetet är också viktigt när det gäller självförtroende, säkerheten samt psykiska hälsan. Arbetet kan betyda livet överhuvudtaget. Det är enligt en deltagare en nödvändighet på alla sätt och vis.

Arbetet kan också vara påtvingat på en, något som man kan göra i ett uppdrag under till exempel värnplikten. Man vill inte jobba med det som man jobbar med och man inte har mycket val.

Andra deltagare uttrycker arbetets funktion på en samhällsplan och beskriver att arbete finns till för att vi skall slippa kaos i vår överbefolkade värld och är ett sätt att organisera vår tillvaro på ett effektivt sätt. Arbete skapar struktur i tillvaron och har som funktion att hålla människorna sysselsatta och igång.

Deltagarna skildrar arbetslivet i Sverige som skiljer sig från hemlandet på olika vis. I Sverige måste man vara enträgen för att hitta jobb är ett återkommande påstående. Arbete kan tas trots att det inte motsvarar ens kvalifikationer. En deltagare menar att för att kunna jobba

inom ett yrke i Sverige måste man komplettera sin examen. Vissa indikerar att de inte haft någon större svårighet med att hitta arbete i Sverige. En deltagare menar att denne tror att det är lika svårt att få en tjänst för henne som för en svenskfödd yrkesutövare. Men ingen utav deltagarna nämner hur lätt eller svårt det är att hitta arbetet i hemlandet. Möjligtvis kan detta stå för en uppfattning om det självklara i att få arbete i hemlandet.

Arbetslöshet. Långvarig arbetslöshet var för ett antal deltagare ett stort bekymmer efter invandring. En utav deltagarna indikerade att denne hade varit arbetslös i hemlandet men att det var betydligt svårare att vara arbetslös i Sverige. Ensamheten som följd av arbetslösheten var kanske ett större bekymmer i Sverige än i hemlandet på grund av ett minskat socialt nätverk efter invandringen. Att inte ha den sociala kontakten genom arbete har ökat arbetets mening för denna individ till att betyda livet över huvudtaget. En känsla av maktlöshet gällande vem som bestämmer över vem som får arbete är uttryckt av en deltagare. Att arbetslöshet är någonting som man kan skämmas för och som drar skam över familjen är också uttryckt.

Studier. Studier var ett tema som återkom ofta i svaren. Många av deltagarna beskrev sin utbildningsbakgrund från hemlandet. Flera av deltagarna indikerade att studier kan leda till jobb och även jobb med högre lön, att man kan bli en legitimerad yrkesutövare samt att man får yrkeskompetens. De flesta som beskrev studier som väg till framgång indikerade att de även hade skaffat sig utbildning i Sverige.

Anpassning. Flera deltagare framförde reflektioner kring anpassning. Att flytta till Sverige kan innebära att börja om sitt liv. Detta speglar kanske möjligheterna som finns i Sverige eller som uppstår då man ställs inför vägval vad gäller yrkesinriktning eller vidareutbildning? Det framförs att man kan ändra sig genom hela livet men en utav deltagarna menar att man inte kan göra detta radikalt när det gäller arbete. Att anpassa sig till klimat, studier och arbete framförs och att detta har gjorts på ett bra sätt. Det skrivs inte någonting specifikt om att anpassa sig till kulturen men deltagarna ger uttryck för detta i relation till arbetskulturen vilket skiljer sig mycket för vissa av deltagarna. En deltagare upplever den svenska arbetskulturen som mindre gemytlig än arbetskulturen i hemlandet. En annan deltagare antyder att för denne var det inga problem alls med att anpassa sig till den svenska arbetskulturen. En deltagare menade att arbetskulturen i Sverige karakteriseras av ett ansvarstagande och en minutiös och arbetsam inställning vilket skiljer sig från hemlandets och indikerar att denne har anpassat sig till detta.

Flyttning och invandring. Frågan om arbetets mening före och efter invandring till Sverige gav en mycket varierande respons. För vissa innebar invandring en ny chans att förverkliga sig i arbetslivet och har absolut ändrat deras inställning till arbete. Behov av arbete har för somliga blivit större och mer centralt och det har gett upphov till ett reflekterande kring identiteten. Andra deltagare menar att invandring i sig inte påverkat deras sätt att tänka på jobbet betydelse och dess plats i deras liv. Vissa pratar om invandring som någonting de har gjort i en konstaterande form medan en deltagare pratar om flyttning i termer av att man kan flytta tillbaka till hemlandet.

Sverige och hemlandet. Sverige beskrivs som ett land som man kan vara delaktig i. Det är hit man flyttade för att börja om sitt liv. Om Sverige pratas det i termer av att det sker en anpassning till det nya hemlandet. Det framkommer att absolut annorlunda valmöjligheter finns här, att en helt annan arbetsmoral finns, att här man kan vikariera. Sverige är ett ställe där man kan utbilda sig och jobba. För vissa är Sverige ett ställe där man har kämpat länge för att få ett jobb. Man kan studera och trivas bra i Sverige och det är tryggt för barn att växa upp här. En utav deltagarna menar att ett hemland kan både innefatta det gamla och det nya. Arbete i Sverige har samma funktion som någon annanstans menade en deltagare. En annan deltagare har pratat om Sverige i samband med de första åren och det egna företaget och hur arbetets betydelse var då.

Några deltagare beskriver att de flyttat från hemlandet i ungdomen och att de inte har någon större arbetslivserfarenhet därifrån. Hemlandet skildrades som ett ställe där, för somliga, arbete handlade om överlevnad. Hemlandet är också ett ställe där man önskar att det kunde finnas trygghet. Förhoppningar om ett eget företag i hemlandet framförs av en deltagare.

Drömmar. En del utav deltagarna använde ordet drömmar då de berättade om önskningar kring arbete. En deltagare uttrycker att man kan drömma om arbete och att dessa drömmar är någonting som man vill förverkliga. Vissa hade önskningar om en viss yrkesinriktning då de bodde i hemlandet som de inte kunde förverkliga där. Det framförs drömmar om framtida arbete, där önskan är att syssla med någonting intressant och givande. En utav deltagarna drömmer om att flytta tillbaka till hemlandet och arbeta där.

Möjligheter. Möjligheter är ett mera frekvent återkommande tema. Vissa deltagare menar att invandring till Sverige medfört möjligheter såsom nya chanser och större valmöjligheter kring arbete. Social interaktion är en av de möjligheter som lyftes fram. En deltagare lyfter fram denna aspekt som förekommande i hemlandet och som denne förväntar sig återfinna i

även Sverige. Möjligheter till arbete kan också vara begränsade, menar en deltagare, då alla inte har samma tillgång till jobb. En deltagare lyfter fram att alternativ och valmöjligheter kan övervägas och att man kan tänka på vad man vill göra i livet.

Jag. En utav deltagarna presenterade sig på så sätt att dennes identitet var knuten till hemlandet via dennes kulturella tillhörighet samt arbetspositionen där även antalet underordnade denne i tjänsten lyftes fram. Deltagaren beskriver att denne inte kan leva utan arbete. Arbete är således av största vikt. En annan deltagare indikerar att förhållandet till arbete har förändrats och lyfter fram familjen som orsak till ett ställningstagande kring egna prioriteringar.

Deltagarnas Livsvärldar

De återkommande teman tillsammans med de individuella horisonterna utgör deltagarnas livsvärldar som de framkom i svaren. Sammanfattningar av deltagarnas svar innefattar de speciella drag som återfinns i teman med de, till teman relaterade, horisonterna för var och en av deltagarna. För tydlighetens skull presenteras även tabeller med de sammansatta horisonterna för de två första deltagare (se Tabell 5 och Tabell 6).

Deltagare 1. Arbetet har stor betydelse för deltagaren vilket är uttryckt i *always recurrent* vilket indikerar att det alltid har varit så. Arbete betyder trygghet, skydd samt värdefullhet och är viktigt när det gäller inkomst, struktur, gemenskap, bekräftelse och identitet vilket uttrycks som *always recurrent* med *engagement*. Deltagaren pratar om arbete som betyder hans identitet i *present-past* med *engagement*. Deltagarens identitet har således kopplats till arbete både då och i nutiden. Deltagaren betonar att arbete har blivit hans identitet och ”att detta har blivit utan tvivel”. Sättet som deltagaren uttrycker detta betyder att innan var arbete mindre tydligt kopplat till dennes identitet. Deltagaren uttrycker att arbete betyder livet överhuvudtaget, vilket är skrivet i *present* med *engagement* vilket framhåller arbetets mening i nuläget. Deltagaren pratar om möjligheter som arbetet ger till social interaktion i *always recurrent* och *positive-prospective* vilket antyder att social interaktion via arbetet har varit viktig för deltagaren och att denne ser positivt på denna möjlighet i framtiden. Deltagaren indikerar att vara arbetslös innebär att vara ensam i *negative*. Vidare betonas att arbetslöshet har en större betydelse, då man har flyttat till ett annat land. Arbetets mening förändras således efter flyttning mot att ha en större betydelse.

Deltagaren antyder att efter flyttning har arbetet blivit en central del av dennes liv och att behov av arbete har blivit större i *present*. För den här deltagaren har arbetet en mycket stor roll, det betyder livet över huvudtaget. Efter flyttningen och en tids arbetslöshet, vilket har

inneburit ensamhet, har arbetet blivit centralt. Det har varit svårare att vara arbetslös i Sverige än i hemlandet. Arbetets mening har förändrats för den här individen genom flyttningen till Sverige från att ha varit, bland annat, ett sätt att öka tryggheten till att innefatta identitetsskapande i större utsträckning än förut. Att arbetslösheten innebär ensamhet pekar på en viss avsaknad av socialt umgänge efter inflyttning till Sverige. Samtidigt indikeras det att det finns möjligheter till socialt interaktion i arbete. Arbetets starka koppling till identitet, där arbete blir identiteten sedan inflyttning till Sverige antyds men vad identiteten var i hemlandet lyfts inte fram.

I modalitet *vilja* framträder *engagement* vilket pekar på att deltagaren är engagerad i frågeställningen. Den relativt stora andelen av *always-recurrent* kring temat arbetets mening indikerar att deltagaren pratar om det som är viktigt under alla omständigheter (se Tabell 5).

Tabell 5.

Horisonter på de gemensamma temana i svar av deltagare 1

Temat	Partial intentions	Modalities
Arbeta	Som har stor betydelse för mig	Always recurrent, neutral, none
	Som betecknar trygghet, skydd och värdefullhet	Always recurrent, neutral, none
	Som är viktigt när det gäller självförtroende, säkerheten samt psykiska hälsan.	Always recurrent, neutral, engagement
	Som är viktigt när det gäller inkomst, struktur, gemenskap, bekräftelse och identitet	Always recurrent, neutral, engagement
	Som betyder min identitet blivit utan tvivel	Present-past, neutral, engagement
	Som betyder livet överhuvudtaget	Present, neutral, engagement
Möjligheter	Till social interaktion som arbetet ger	Always recurrent, positive-prospective, none
Arbetslöshet	Som innebär ensamheten	Always recurrent, negative, none

Temat	Partial intentions	Modalities
Flyttning	Som har större betydelsen om man har blivit arbetslös när man har flyttat till annat land	Always recurrent, neutral, none
	Efter vilken jag helt säker på att arbetet betyder livet överhuvudtaget	Present, neutral, engagement
	Efter vilken arbete har blivit en central del av mitt liv	Present-past, neutral, none
	Då min uppfattning om att arbete betyder min identitet blev utan tvivel	Present-past, neutral, engagement
	Då mina behov i arbete blev större	Present, neutral, none

Deltagare 2. I hemlandet, där studierna var mycket blygsamma, beskrivs i *past* och *negative-retrospective*. Utbildning har gett yrkeskompetens, som leder att individen får arbete någonstans uttrycks i *past*. Genom att läsa upp sina gymnasiebetyg kan man uppnå högskolekompetens och då kan man komma in på en utbildning på universitetet som gör en till legitimerad yrkesutövare. Att individen inte har fått några större problem på arbetsmarknaden uttrycks i *present-past* och *positive-retrospective*. Man ska vara enträgen för att hitta jobb i *positive-prospective* och *aspiration*. Deltagaren menar att det är lika svårt få en tjänst för denne som för en svensk yrkesutövare uttrycks i *always recurrent*. Deltagaren konstaterar att denne har anpassat sig väldigt väl till klimat, arbete och studier i *present* och *positive-prospective*.

För denna individ är vägen till arbete nådd genom utbildning, vilket är redogjort för systematiskt och i etapper. Arbetets mening för individen tas inte upp. Istället beskrivs vägen till framgång via utbildning samt en uppmaning att vara enträgen då man är arbetssökande. Studierna i hemlandet var begränsade av skäl som inte anges. Fokus är på erfarenheten i Sverige och framgången här. Det poängteras att man i Sverige har ett antal möjligheter för fortsatta studier. Specifikt tas det upp att man kan studera och arbeta samtidigt här, vilket antyder att det kan vara annorlunda i hemlandet. Dessa studier leder, enligt individen, sedan till arbete. Deltagaren konstaterar att denne inte har haft några svårigheter på arbetsmarknaden. Samtidigt påpekas det att man ska vara enträgen för att hitta jobb. Deltagaren jämför sig med svenska yrkesutövare och sätter likhetstecken mellan dem. En mycket bra anpassning har skett till Sveriges klimat, arbete och studier. Dennes svar

domineras av en nästan total frånvaro av vilja, en viss variation av affekter där ändå den mest centrala platsen tas av den neutrala affekten och i modaliteten *tid* dominerar *past*.

Modaliteternas betoning indikerar en ganska harmonisk berättelse om det förflutna.

Tabell 6

Horisonter på de gemensamma temana i svar av deltagare 2

Temat	Partial intentions	Modalities.
Sverige	Som jag har anpassat mig väldigt väl med klimat, arbete och studier	Present, positive-prospective, none will
	Hitkommen läste jag om gymnasiet	Past, neutral, none will
Studier	Som var mycket blygsamma i hemlandet	Past, negative-retrospective, none
	Man kan läsa under tiden då man arbetar	Past, neutral, none
	En utbildning har gett mig yrkeskompetens	Past, neutral, none
	Som kan motsvara någon lägre utbildning i Sverige	Past, neutral, none
	Som leder till att jag får arbete någonstans	Past, neutral, none
	Genom att läsa upp sina gymnasiebetyg kan man uppnå högskolekompetens	Past, neutral, none
	Man kan söka och komma in på en utbildning på universitetet	Past, neutral, none
	Som göra en till legitimerad yrkesutövare	Present, neutral, none
Arbete	Som man kan göra här samtidigt som man läser på gymnasiet	Past, neutral, none
	Man kan söka flera tjänster inom ett yrke	Alltid, neutral, none
	Jag tror att det är lika svårt att få en tjänst för mig som för en svenskfödd yrkesutövare	Alltid, neutral, none
	Som man kan trivas med till 99 %	Present, positive-retrospective, none
Arbetsmarknad	Där jag inte fått någon större svårighet	Present-past, positive-retrospective, none

Teman	Partial intentions	Modalities.
	Man skall vara enträgen för att hitta jobb	Future, positive-prospective, aspiration
Anpassa sig	Som jag har gjort väldigt väl till klimat, arbete och studier.	Present, positive-prospective, none
Hemlandet	Därifrån man kan flytta i ungdomen	Past, neutral, none
	Där man inte hinner bilda någon längre arbetslivserfarenhet	Past, negative-retrospective, none

Deltagare 3. Deltagarens svar vad gäller det förflutna domineras av *negativ affekt*. Individens dikotomiserar samhället i två skikt, härskarklassen som har makt, resurser och valmöjligheter, vilket uttrycks i *present-past* och *negative-retrospective* och tillgång till toppjobb. Deltagaren menar att resten av samhället inte har mycket val, detta uttryckt i *negative-retrospective* med *engagement*. Arbete framförs som en rättighet vilket inte alla har, uttryckt i *always recurrent* och med *engagement* vilket indikerar att detta synsätt inte har ändrats sedan invandringen till Sverige. Faktorer som står utanför den ordinarie kontroll styr såsom klasstillhörighet och lågkonjunktur. Individens arbete i nuläget färgar, enligt individen, tankarna kring arbete för att denne inte vill arbeta med det som den gör i nuläget uttryckt i *present-past*, *negative-retrospective* samt *wish-negative*.

Arbete beskrivs som ett forum för personlig tillväxt samt utveckling och kan handla om drömmar och är uttryckt i *future*, *positive-prospective* och *engagement* men det kan också innebära slit och slaveri samt kan vara någonting man gör för att överleva och för att generera pengar. I hemlandet betydde arbete överlevnad och ett sätt att generera pengar uttryckt i *present* och *negative-retrospective*. I nuläget finns det få valmöjligheter, då arbetet är enbart ett extraknäck eftersom individen är studerande.

Att flytta till Sverige har absolut påverkat individens ställning till arbete uttryckt i *present-past* samt *engagement*, då svenskarna beskrivs som otroligt arbetsamma och minutiösa i jämförelse med landsmännen. Individens påpekar att det ansvarstagande som präglar den svenska arbetarkulturen gynnar hela samhället, ett nytt sätt att tänka för individen, en upptäckt sedan flyttningen till Sverige. I Sverige finns det valmöjligheter uttryckt i *positive-prospective* med *engagement* som det inte fanns i hemlandet. Utmaningar finns också i Sverige men här leder valmöjligheter bland annat till studier till vilka knyts till framtida arbeten uttryckt i *present-future*, *positive-prospective* men *engagement*

Denna deltagare uppvisar en bred variation av viljeuttryck. Där finns en tendens att uttrycka negativa affekter både vad gäller det förflutna och framtiden. Efter sammanställning av *tid* och *affekt* modaliteterna blir det tydligt att deltagaren visar ganska mycket av *negative-retrospective* mot bakgrund av ganska lite utrymme för den förflutna uttryckt i modaliteten *tid*, vilket innebär att mycket av det som är relaterat till det förflutna är en negativt färgad erfarenhet.

I hemlandet handlade arbete om överlevnad men i Sverige präglas svaren av positiva förväntningar och fantasier om hur livet kommer att gestalta sig efter att utbildningen är färdig. Valmöjligheter finns för dem som inte är rädda för utmaningar. Vissa val hade varit omöjliga i hemlandet. Det framkommer att individens perspektiv har förändrats på ett antal nivåer – både på det samhällsplan och gällande tankarna kring arbetsmoral.

Deltagare 4. Deltagaren uttrycker att arbetet är lika viktigt nu som det var i hemlandet, vilket uttrycks i *present-past*. Vidare påpekas det att arbete är mycket viktigt för kvinnors självständighet och jämlikhet uttryckt i *always recurrent* och *positive-prospective* och med *engagement*, vilket indikerar att deltagaren ser detta som en framtida möjlighet. Ordet ”viktigt” återkommer i samband med arbete, då deltagaren refererar till sig själv samt kvinnor i allmänhet. Hemlandet är för denna deltagare uppdelat i det gamla och det nya.

För denna deltagare har arbetet alltid varit viktigt samt någonting som deltagaren tycker mycket om. Samtidigt betonar deltagaren vikten av arbete för kvinnors position i samhället som likvärdiga till männen genom arbete. Frågan om självständighet samt jämlikhet tar förhållandevis stor plats vilket indikerar att det kan vara centralt för deltagaren. Individens refererar till Sverige som sitt nya hemland, vilket visar ett medvetet ställningstagande vad gäller tillhörighet.

Deltagaren har inte mycket *vilja* uttryckt i sitt svar. *Neutral* dominerar i *affekt* modaliteten. Det förekommer dessutom *positive-prospective* och *negative-retrospective*. *Tid* modaliteten domineras av *past*. Resultat kan sammanfattas som en ganska tydlig tendens att se positivt på framtiden och måla det förflutna svart. Eftersom då tiden förekommer mest kan man knappast ha mycket av viljeuttryck (som relaterar till framtiden).

Deltagare 5. Här uttrycks arbete som en del av livet som man inte kan leva utan i *engagement* och i *positive-prospective*. Således är arbete mycket viktigt men det finns inga andra delar av deltagarens liv uttryckta specifikt förutom fru och barn i samband med flyttning. Deltagaren uttrycker vem denne är, dennes etniska tillhörighet och dennes

befattning i *past* och *positive-retrospective* samt att denne är familjefar ett antal gånger vilket uttrycks i *neutral affekt*.

Deltagare visar väldigt lite viljeuttryck. Bland affekterna dominerar *neutral*. Tid modaliteten fördelas bland de möjliga betydelserna med någon prevalens för *past*.

Den formella sidan av utbildningen, yrket osv. tar en central plats i individens berättelse och utbildningen redovisas ganska grundligt. Denne delar in sin biografi i smältbara bitar och då använder denne sina studier och arbetena som referensramar för tiden som har gått.

Denne betonar sin höga position i arbetet en gång i tiden. Denne kan sägas vara stolt över vad denne har åstadkommit och denne ger uttryck för sin identitet dels som etnisk tillhörighet och dels genom det denne har åstadkommit genom utbildning samt karriär. Ansatsen utmärks av att identiteten vilar på det som var då och inte det som är nu. Det ingen skillnad mellan hur denne beskriver sitt då liv i hemlandet och hur denne pratar om sitt liv i Sverige. Eget tyckande kommer bara i den sista meningen. Där är dennes uttalande väldigt dramatiskt. Arbetet är väldigt centralt för denne. Det är ”som jag inte kan leva utan”. Denne säger att denne tycker om sitt jobb men denne omtalar inte specifikt varför denne tycker om sitt jobb.

Deltagaren hade möjligheten att välja mellan flera alternativ här i Sverige. Denne kunde komplettera sin ingenjörsexamen eller välja något annat. Läraryrket, som denne prövade på under kriget, var en av dessa möjligheter. Det framkom inte vad som fick denne att välja just det. Denne nämner inte om det var en möjlighet som var positiv för denne eller om valet var av en mera praktisk natur.

Deltagaren pratar inte om innebörden av arbetets mening överhuvudtaget förutom att det betyder livet. Mellan raderna står det dock att man är vad man gör eller har gjort.

Konstaterande av fakta dominerar individens uttryck. Entity-analysis ger oss underlag för följande: denne beskriver sig i termer vad denne gjorde eller gör.

Få affekter uttrycks. Kan det formella sättet kan vara karakteristiskt för kulturen?

Vad innebär det att ha sin identitet uppbyggt på det förflutna? Var befinner man sig i ackulturationsprocessen? Är dessa två världar så lika eller så vill denne visa att de är lika? Det denne arbetade med i hemlandet är dennes källa för självaktning.

Deltagare 6. För den här individen fyller arbete ett antal funktioner, vilka är samma både i hemlandet och i Sverige bland annat försörjning samt ett sätt att förverkliga sina drömmar, vilket uttrycks i *always reccurent* och i *positive-prospective*. Att hitta arbete i Sverige har varit en kamp uttryckt i *past, negative-prospective*. Deltagaren sökte arbete i sex år utan

resultat. Detta uttrycks i *past* och *negative-retrospective*. Det framkommer inte hur individen försörjde sig då.

Att vara arbetslös är associerat med skam och att hitta arbete har varit viktigt även som ett sätt att upprätthålla vissa värderingar inför sonen. Det poängteras att invandring i sig, enligt individen, inte kan radikalt ändra sättet att se på arbetet och att det är svårt för deltagaren att tro att detta kan hända. Samtidigt menas det att i Sverige kan socialbidrag passivisera människor och på det sättet kan inställningen till arbete ändras. Deltagaren uttrycker kontrast mellan andra människornas sårbarhet avseende systemets påverkan jämfört med sig själv.

Det framkommer att deltagaren har arbetat även om det innebar att arbetet inte motsvarade kvalifikationerna vilket uttrycks i *past*, *negative-retrospective* samt *engagement*. Invandrare är farligt att göra till en slags folkgrupp uttrycks i *negative-prospective* och *engagement*. Vidare uttrycks det att invandrare är mycket svåra att dra generella slutsatser om.

Arbetet i nuläget beskrivs som att det är meningsfullt, vilket är uttryckt i *present*, *positive-prospective* och *engagement* samt att dennes situation och förhållande till arbete ser väldigt bra ut *present-future*, *positive-prospective* med *engagement*. Deltagarens svar innehåller något engagemang. Alla affekter är representerade dock en liten övervikt på det förflutna finns vad gäller *tid*.

Deltagare 7. På arbetsplatsen trivs denna deltagare bra med arbetet, med arbetskamraterna och med flextiden uttryckt i *positive-prospective*, samt i *present* eller *always recurrent*. På arbetsplatsen kallas deltagaren vid sitt smeknamn därför att det är lättare att uttala vilket är uttryckt i *positiv affekt*. Deltagaren beskriver även hur föräldrarna valde dennes namn vilket gör berättelsen mera personlig. Individen menar att denne trivs bra i Sverige och att det är ett bra ställe för barnen att växa upp uttryckt i *present*, *future* och *positive-prospective*. Deltagaren refererar till hemlandet där denne läste till ingenjör och till Sverige där deltagaren jobbar på fabrik i *neutral*.

Denne deltagare har ingen *vilja* uttryckt. Det finns inte heller några negativa affekter uttryckta. Enbart *neutral*, *positive-prospective* samt *positive-retrospective* finns. I *tid* modaliteten dominerar *present* och *always recurrent* står på andra plats efter *present*. Detta svar har en i stort sätt positiv framtoning. Samtidigt kan tyngdpunkt på *always-recurrent* indikera tänkande på metanivå.

Deltagare 8. Individen pratar om arbete i *positive affekt* men ger ingen närmre beskrivning av arbetets mening i nuläget. Framtiden domineras av möjligheter, då man till exempel kan studera för att skaffa högre lön, vilket uttrycks i *present-future*, *positive-*

prospective och *wish-positive*. Individens funderar på möjligheten att flytta tillbaka till hemlandet där denne kan starta eget företag vilket uttrycks i *positive-prospective* och *wish-positive*. Det uttrycks en önskan och framtida tro på ett tryggare hemland, vilket kanske möjliggör återvändande för deltagaren uttryckt i *present-future*, *positive-prospective* samt *wish-positive*.

Detta svar innehåller mycket *wish-positive*, affektmodaliteten domineras av positiva affekter och *tids* modalitet relaterar mest till *present* och *future*. Denna sammanställning ger uttryck för en positiv orientering gentemot framtiden och indikerar en stark förankring i nuet.

Deltagaren pratar om att denne inte jobbat i hemlandet därför att denne var för ung. Då kan man fundera om det är viktigt för den här deltagaren att skaffa egna erfarenheter för att kunna uttala sig om saker. Det uttalas sig i få ord om den egna arbetslivserfarenheten fram till nu och fokuset ligger på drömmar och fantasier kring framtiden.

Det framgår inte av svaret varför individen jobbar. Det som lyfts fram är mest fokuserat kring avlöning. Arbetet är för denne inte på ett uppenbart sätt kopplat till identitetsutveckling. De positiva affekterna är kopplade framförallt till det framtida perspektivet. Då lämnar denne ändå utrymme för funderingar om att det är den ekonomiska biten som är mest tilltalande eller andra utvecklingsmöjligheter.

Deltagaren talar om framtiden, vilket är starkt kopplat till hemlandet. Hemlandet användes som främsta referensram. Samtidigt färgas berättelsen av möjligheter som finns både i Sverige och i hemlandet bland annat möjligheten till att studera i Sverige. Utbildning är starkt kopplat till högre avlönat arbete. Det verkar som att alternativet till en bättre arbetssituation är antingen utbildningen eller ett eget företag.

Deltagaren trivs med arbetskamraterna i nuläget men verkar inrikta sig mot förändring i framtiden. Individens är dock obeslutsam om vilket inriktning det kan ta och anger tre olika alternativ vilka är: Att stanna och utbilda sig, att åka hem och starta ett företag eller att jobba åt ett svenskt företag, vilket är blandning av de två möjligheterna. Det sista alternativet tyder på att denne vill leva i hemkulturen än så länge men att denne inte vill utesluta eller tappa kontakt med Sverige. Det som är av intresse är att denne söker möjligheter till att integrera sina livserfarenheter från Sverige i sina drömmar om framtida sysselsättning i hemlandet vilket pekar på en pågående ackulturationsprocess där identiteten rymmer både hemlandets och Sveriges kultur. Sålunda lutar tillhörighet i nuläget mot hemlandet. Många *wish-positive* finns i modalitet *vilja*. Ingenting om familjen sägs. Än så länge har deltagaren inte börjat

studera men ger uttryck för det som en väg till att uppnå framtida mål. Finns det en diskrepans mellan vad man vill och vad man kan?

Deltagare 9. Individens beskriver arbetet som innan tog en hel del av dennes tid och tankar och som det enda som existerade i sitt liv då, i *past* och *negative-retrospective*. Deltagaren pratar om invandring till Sverige som något som i sig inte påverkat sättet att tänka på jobbet betydelse och dess plats i sitt liv. Det poängteras att arbetets betydelse har blivit djupare på något sätt, vilket är uttryckt i *present-past*, *positive-retrospective* och *engagement*. Det uttrycks många affekter där positiv- och *negative-retrospective* dominerar bilden. Det förekommer även *positive-prospective* men däremot inga *negative-prospective*.

Negative-retrospective och *past* dominerar *affekt* och *tid* modaliteterna. Deltagaren visar ganska mycket engagemang. Det sker i berättelsen ett aktivt reflekterande och bearbetning av det som har hänt i det förflutna.

Då och nu är ett återkommande tema. Det framförs dock inte alltid uttryckligt om det menas då i hemlandet eller tidigare i Sverige. Det betonas att livet och arbetslivet i Sverige har också sitt då och sitt nu.

Deltagaren fokuserar på distinktionen mellan arbete i hemlandet och arbete i Sverige. Arbetets mening var således något annat då i hemlandet, men den största förändringen i arbetets mening har tagit plats här i Sverige. Följaktligen vilar tidsaspekten då och nu mera på den process som tagit plats i Sverige. Det poängteras att själva invandringen inte har påverkat upplevelsen av arbete

Arbetet är för denna deltagare genomgående viktigt (både i hemlandet och i Sverige) om än inte centralt. Det pratas om arbete som ett sätt att hävda sig men det antyds även att det är ett ställningstagande som på sista tiden gått ifrån. Anledningen till denna förändring är familjelivet. Deltagaren uppger att värderingarna även har ändrats sedan denne nästan blev utbränd.

Deltagaren antyder att arbete med dess utvecklingsmöjligheter har en lusttillförande karaktär. Många aspekter av arbete lyfts fram: Karriärmöjligheter, umgängeskrets, processen.

Deltagaren hade en högskoleutbildning innan invandringen till Sverige men valde att göra något annat vid flyttningen hit. Tankar på att komma till sitt tidigare yrke väcktes senare. Deltagaren resonerar att en svår press samt ändrade familjeomständigheter var orsak till ett reflekterande över sin situation, vilket väckte möjligheten till att komplettera sitt gamla yrke.

Deltagaren är ganska engagerad i svaren, vilket kan spegla att denne är ganska upptagen av tankar som rör arbeten i nuläget i anslutning till de ändrade familjeförhållandena. Vilket

land deltagaren identifierar sig med framkommer inte. Det finns dock inga positiva identifikationer med Sverige. Hur denne identifierar sig utgår framförallt utifrån hennes tidigare sysselsättning. Deltagaren inser att arbetets betydelse har förändrats och blivit djupare men det har skett efter andra omständigheter än själva invandringen.

Deltagare 10. Arbete beskrivs som oerhört viktigt att ha och har betytt mycket både i hemlandet och nu i Sverige, uttryckt i *present-past* och *engagement*. Arbete ska helst vara meningsfullt och intressant uttryckt i *present-future* och *wish-positive* och ska öppna perspektiv, tankar *positive-prospective* och *engagement* samt stimulera till nya spännande projekt.

Arbete framförs inte som enbart försörjningsrelaterat utan mer som ett led i det personliga utvecklandet. Reflektioner kring arbetets mening väcker, enligt deltagaren, tankar som är mycket olika kring hemlandet jämfört med Sverige *present-past*.

Deltagaren beskriver hemlandets arbetsplatskultur som naturligt, accepterande och kollegorna som uppmuntrande, där en rolig gemenskap fanns. Det antyds att deltagaren kände sig som mera hemmastadd på jobbet i hemlandet på grund av detta. Det poängterades att bra karriärmöjligheter fanns.

På den svenska arbetsplatsen känns det onaturligt, som att bara arbete händer där samt att det inte går att vara annorlunda. Deltagaren pratar om att man hamnar utanför om man inte accepterar kulturen på arbetsplatsen i Sverige, där det gäller att vara en i gänget. Samtidigt poängteras dennes avsaknad av ett behov av att ingå i teamet. Vidare anger deltagaren att denne trivs med att jobba självständigt och att fatta egna beslut. Deltagaren beskriver sig som nöjd med arbetet som denne för närvarande har.

Deltagaren uttrycker att man kan trivas med arbetet bara om man har en meningsfull fritid och ett välfungerande privatliv. Allmänt många kommentarer och jämförelser finns om vad som anses vara normalt här i Sverige och vad ansågs vara normalt i det gamla hemlandet. Deltagaren identifierar sig mycket tydligt med hemlandets kultur. Deltagaren poängterar att denne trivdes i hemlandet och skulle gärna ha varit kvar där.

Deltagaren visar engagemang i modaliteten *vilja*. Denne har alla affekter representerade men tonvikt läggs på positiva affekter både vad gäller det förflutna som framtiden. Deltagaren uttrycker sig ganska ofta utan att referera till tiden, vilket antyder att händelseförloppet är av mindre betydelse. Svaret kan sammanställas som genomgående positiv med en ganska avslappnad berättelsestil. Mycket positionering och tyckande finns. Alla uttryck ges med betoning på den interna subjektiva betydelsen.

Självständigheten samt en antydd känsla av utanförskap står kanske i vägen för att bli en av teamet. Är det svårt att anpassa sig till arbetsplatsens kultur så att det är därför som denne väljer bort det?

Deltagare 11. Invandringen har gett den här deltagaren en ny chans att förverkliga sig i arbetslivet vilket uttrycks i *present-past, positive-prospective* samt med *engagement*. Vid invandring till Sverige började deltagaren om sitt liv och det medförde andra alternativ och chanser att välja, vilket uttrycks i *present-past, positive-prospective* och med *engagement*. Arbete betyder för den här deltagaren ekonomisk självständighet, skapar mening, ger chans till att vara delaktig i samhället, vilket alla uttrycks som *always reccurent*, samt kan vara självförverkligande, vilket associeras med invandring till Sverige och uttrycks i *present-past, positive-prospective* samt med *engagement*. I hemlandet var arbetet det viktigaste i livet uttryckt med *engagement*.

Alla affekter är representerade i svaret. De neutrala dominerar men positiva affekter är fler än negativa. Vad gäller *tid* är *past* den mest förekommande tiden. Deltagaren visar engagemang.

Deltagaren ser positivt på den nya chansen som invandring möjliggör, att välja andra alternativ till arbete och på så sätt få en ny chans till att förverkliga sig i samhället. Deltagaren pratar om att det var en chans för att prova på att få jobb inom utbildningsområdet från hemlandet. Varför denne valde att återgå till det gamla yrket här i Sverige är delvis för att det kändes som att pröva på något nytt samt att sysselsättningen i hemlandet visade sig inte vara givande i längden. Arbete var det viktigaste i livet då men vad som är det viktigaste i livet nu framkommer inte.

Deltagare 12. Arbetet har en stor betydelse i deltagarens liv uttryckt i *positive-prospective* och *engagement* och som ger deltagaren en vägkarta som visar hur långt man kan köra under livets resa uttryckt i *positive-prospective*. Deltagaren valde att jobba som ett utvecklings- och utbildningstillfälle då denne flyttat till Sverige för att ge färdigheter i svenska språket samt i det nya samhällets regler vilket uttrycks i *past, positive-retrospective* samt *engagement*. Denne rangordnar arbetets betydelse i nuläget där utveckling, vilket är uttryckt i positiva affekter samt *engagement*, är viktigast medan att försörja sig tar andra plats.

Affekterna domineras av de positiva fördelade nästan jämt mellan det förflutna och framtiden. Deltagaren visar inga negativa affekter. Dennes svar kan sammanfattas som beskrivande med ett ganska optimistiskt förhållningssätt.

Deltagares motivation säger att denne har bestämt sig för att denne måste göra allt som behövs för att dennes nya liv skall fungera så att denne blir nöjd. Deltagaren verkar mycket mån om att tillägna sig de kunskaper denne behöver för att fullfölja de planer denne har men inte specifikt uttrycker sig om.

Man kan fundera över vad deltagaren vill åstadkomma med sitt liv i Sverige. Det är utan tvivel så att denne försöker tillgodose sig alla möjligheter denne ser omkring sig. Det verkar som om denna individ har både i hemlandet och i Sverige medvetet styrt sig mot sina mål. Deltagaren pratar inte i termer att ändra sig. Betyder det att denne är allmänt tillfredställd med sin situation? Deltagaren beskriver hur den har gjort sedan flyttningen till Sverige. Men det finns inte antydning om hur det var innan deltagaren kom hit och inte något om hur det var att komma hit. Arbetets mening verkar handla mest om deltagarens utveckling.

Deltagare 13. Arbete, vilket deltagaren älskar att göra, är uttryckt i *always reccurent*, *positive-prospective* samt *engagement*. Inställningen gentemot studie och arbete är oförändrad och uttrycks *present-past*. I nuläget betyder arbetet väldigt mycket för deltagaren fast på ett annat sätt än i sitt hemland uttryckt i *present*, *positive-prospective* med *engagement*. Ändring har hänt efter att denne har haft en svår situation med mycket kamp samt avsaknad av utbildningsmöjlighet på grund av politiska skäl uttryckt i *negative-retrospective*. Valmöjligheter kom vid inflyttning till Sverige som är uttryckt i *present-future*, *positive-prospective* och med *engagement*.

I det gamla hemlandet handlar arbetet och försörjningen om liv och död uttryckt i *always* och *negative-retrospective*. Denna deltagare visar ganska mycket engagemang. I modaliteten *affekt* åskådliggör deltagaren de positiva affekterna gentemot framtiden medan negativa tillskrivs huvudsakligen det förflutna.

Flyttning finns i den formen att deltagaren sätter en gräns mellan då och nu och relaterar till skillnad i valmöjligheter och livs omständigheter. Denne föredrar att inte förena dem i ett enda ord, flyttning eller invandring. Deltagaren pratar om sina landsmän i termer av de egna prioriteringarna. Deltagaren säger att denne önskar att alla i hemlandet skulle få samma valmöjligheter till arbete. Utveckling innebär att deltagaren gör sina val och fullföljer dem. Passion finns.

Diskussion

Den individuella upplevelsen står i centrum för uppsatsen. De genomförda analyserna som resulterade i skildring av deltagarnas livsvärldar har framkallat funderingar som författarna ansåg lämpliga att omedelbart ta upp i resultatdelen. Dessa funderingar betraktas av forskarna

vara kunskap införskaffad under forskningsprocessen kunskapen. Validitet av denna kunskap bemöts i metoddiskussionen.

Metoddiskussion

Den fenomenologiska metoden låter oss vara öppna och utforskande genom den öppna frågeställningen. Det skapar förutsättningar för att forskaren överraskas av de resultat som framkommer vilket svarade på vår ambition att fördjupa vår förståelse av ackulturationsprocessen.

Ackulturation betraktas av Skinner m fl. (2001), Bourhis m fl. (1997) och andra vara ett komplext fenomen med individen i centrum. I detta avseende har fenomenologin låtit oss bevara denna komplexitet genom alla stadier av forskningen.

Minerva är en metod som har bistått forskarna i bemödandet att behålla oreducerat och oförvrängt de ursprungliga meningarna som deltagare gav uttryck för. Metoden låter så långt det är möjligt bibehålla den fullständiga kontexten där svaret är producerat och låter därmed forskaren bejaka dess ontologiska relation.

En annan del av forskningsprocessen var att använda oss av egna reflektioner, vilket innebar att subjektiviteten kom in i bilden. Forskares och deltagarens ömsesidiga påverkan på varandra är enligt fenomenologiskt perspektiv en ofrånkomlig och självklar del av forskningsprocessen (se t ex Sages, 2003). Detta innebär, för det första, att det som lyfts fram i resultaten är det som forskarna selekterat ut av det material som framkom i Minerva-analysen. Andra forskare kan gå tillbaka till de framtagna, i Minerva, kompletta horisonter i syfte att lyfta fram det som de anser vara väsentligt. För det andra, står denna ömsesidiga påverkan för att deltagare genomgår en förändringsprocess framkallad av deltagandet i forskningen vilket kan i och för sig vara intressant i anknytning till frågeställningen.

Temadiskussion

Generellt antyder svaren att invandring ställer individer inför nya vägval samt möjligheter. Att vara invandrare innebär även utmaningar och deltagarna har gett uttryck för svårigheter kring arbetslöshet, en avsaknad av ett brett socialt nätverk, identitetsaspekter, utanförskap m.m.

Immigration innebär initialt ett dagligt ställningstagande till det nya samt en förändringsprocess och en anpassning till många nya kulturella och samhälleliga aspekter samt villkor vilka möter invandraren i det nya landet. Invandringen väckte frågor hos deltagarna kring hur man bäst kan hitta ett sätt att leva i Sverige för att uppnå sina mål och drömmar om framtiden. Praktiska frågor väcktes kring var arbetstillfällena fanns.

Arbetslöshet var inledningsvis för flera deltagare ett stort bekymmer och har i vissa fall initialt medfört en känsla av utanförskap. Den kamp för anställning som många har fört har i flera fall varit långvarig.

Många av deltagarna gav uttryck för att en del möjligheter förekommer i Sverige som i vissa fall inte finns i hemlandet. För många av deltagarna har invandring till Sverige medfört en ny chans att förverkliga drömmar. Andra gavs möjlighet till att ändra yrkesinriktning i Sverige.

Arbetes Mening. Arbete är centralt i de flesta människors liv på grund av att det fyller ett antal väsentliga funktioner till vilket mening är kopplad. I deltagarnas svar framstår arbete som en mycket viktig del av livet och i några fall som till och med det viktigaste.

På grund av de olika meningar som deltagarna attribuerar till arbetes många funktioner svarar de olika kring vad arbetets mening är. Bland annat svarar de att arbete ger möjlighet till trygghet, gemenskap, bekräftelse, identitet, skapande av självständighet, att arbete är meningsskapande, främjar personlig utveckling, stimulerar, ger möjlighet till att förverkliga sig samt i vissa fall syftar enbart till försörjning. Forskning har visat att det finns en signifikant individuell variation i hur man tänker kring olika aspekter av arbetets mening. För vissa individer spelar arbete en mer central roll i livet, då arbetet tillfredställer viktiga behov såsom ett utlopp för kreativitet eller status. För många andra betyder arbete endast ett sätt att försörja sig, då arbetet är tungt, monotont och inte tillfredställer andra behov (Super & Sverko, 1995).

Vad har då deltagarna sagt om hur invandring till Sverige påverkat arbetets mening? Vissa deltagare ger uttryck för att arbetets mening är densamma nu som det var i hemlandet medan ett antal deltagare har skildrat en förändrad syn på arbetets mening.

Arbetets mening förändrades för en deltagare mot att inta en ökad betydelse efter invandring till Sverige, då arbete blev det viktigaste i livet. Deltagaren uttryckte att denna ökade vikt väcktes i anknytning till faktorer såsom en önskan om tillhörighet, som en identitetsaspekt och som ett sätt att ta sin plats i samhället. Denna deltagare har varit bosatt i Sverige i endast tre år. Nya invandrare har ett större behov av att etablera sin identitet samt värde genom arbete inför det nya samhället (i enighet med vad Bach m fl, 1981-1982) men även här har de individuella omständigheterna en större betydelse. Deltagaren är en manlig akademiker i 40 års ålder, vilket väcker frågan om hur dessa faktorer påverkar dennes upplevelse av sin situation och därmed upplevelsen av mening med arbete.

Då en människas position i samhället oftast styrs av sitt yrke blir arbetet inledningsvis den främsta källan till etablerandet av identiteten. Immigration kan på så sätt påverka individens attityder kring arbetets mening där inledningsvis arbete har en relativt större betydelse än vad det senare har (Super & Sverko, 1995). Identitet, då man kommer till ett nytt land, kan bekräftas först genom yrket sedan genom närmre interaktion i det sociala nätverket som eventuellt byggs upp. Då speglas man även som människa – inte som kategori.

För en annan deltagare förändrades arbetets mening mot ett nytt arbetsmoraliskt perspektiv både på individplan samt på det samhälleliga planet där den svenska arbetskulturens ansvarstagande och arbetsamhet blir eftersträvansvärda. Bhatia och Ram (2001) menar att den sociala och kulturella identiteten är nära förknippad med ackulturationsprocessen, vilket innebär anpassning till komponenter av den nya kulturen, idéer samt värderingar. Deltagarens ändrade värderingar står utan tvekan för anpassning.

Deltagaren valde att lyfta fram och ge uttryck för denna skillnad från hemlandets arbetsmoraliska kultur och man kan undra över varför. Uttrycket påvisar ett närmande av det nya hemlandets kulturella värderingar. Kanske är uttrycket av skillnaderna mellan Sverige och hemlandet även ett sätt att förmedla hur upplevelsen kan vara då man som invandrare möter en kultur som är så annorlunda?

Arbetets mening har förändrats för en individ genom upplevelsen av en avsaknad av en social gemenskap. Arbetsplatsen i hemlandet beskrivs som mycket positiv och det fanns en gemytlig arbetskultur, vilket deltagaren inte har funnit på arbetsplatser i Sverige. Således har arbete intagit en ny mening där själva arbetets innehåll är det viktigaste medan den sociala gemenskapen har en betydligt minskad vikt.

De ovanstående funktionerna eller meningarna som individerna attribuerar till arbete (trygghet, gemenskap, bekräftelse, identitet m.m.) speglas i temana: *Arbete, arbetslöshet, studier, anpassning, flyttning och invandring, Sverige och hemlandet, drömmar, möjligheter* samt *jag*.

Arbete. Detta tema är en samling av alla uttryck som individerna ger om arbete. Det har framfört en bred variation av betydelser som arbetet tar för deltagarna. Arbetet är en viktig aspekt i livet för samtliga deltagarna. Alla deltagare har namngett några funktioner som arbetet står för. Generellt står arbetet för förverkligande av grundläggande mål och värderingar.

I reflektandet kring arbetets betydelse lyfts fram mening som individerna tillskriver arbete. Det blir därför svårt att skilja dessa två teman, arbete och arbetets mening, i diskussionen. Det var överraskande att arbetet gestaltar sig på en så multifacetterad sätt.

Arbetslöshet. Arbetslöshet är en betydande stressfaktor som har drabbat de flesta av deltagarna. Vissa har menat att det är mycket svårare att vara arbetslös i Sverige än i hemlandet av ett antal olika skäl såsom t.ex. ensamhet. Ensamhet kan vara ett större bekymmer i Sverige än i hemlandet på grund av ett minskat socialt nätverk efter invandringen. Att inte ha den sociala kontakten genom arbete har ökat arbetets mening för en individ till att betyda livet över huvudtaget. Många har upplevt en ganska långvarig arbetslöshet. Således har arbetslösheten ofta varit en daglig börda som individen burit med sig medan denne har försökt att bygga upp ett liv i det nya hemlandet. Forskare (Organista m fl., 2003) menar att de dagliga stressfaktorerna som en individ upplever efter flyttning är de mest betungande. Arbetslöshet, ekonomiska bekymmer och social isolering är en belastning för individen och är faktorer som kan påverka den psykologiska anpassningen (Kanner m fl., 1981). Det är vardagens stressfaktorer som mest påverkar identiteten. En utav deltagarna indikerade att denne hade varit arbetslös i hemlandet men att det var betydligt svårare att vara arbetslös i Sverige. Denne menade att efter invandring betydde arbetet utan tvivel dennes identitet.

Studier. Ett antal deltagare har valt att inte fortsätta i det gamla yrket av olika andledningars såsom arbetslöshet eller andra faktorer. För vissa har immigrering med de föregående hindren förmått individen till att reflektera och ta ställning till en satsning på utbildning som ett sätt att komma in i samhället.

För andra är utbildningsmöjligheterna i Sverige ett sätt att förverkliga sina drömmar. Då utbildning från hemlandet måste kompletteras har man i vissa fall valt att ta den vägen. Andra har riktat sig mot ett annat yrke antingen utefter nytt intresse eller av praktiska, ekonomiska skäl.

Många beskrev studier som väg till framgång och indikerade att de hade gått en utbildning i Sverige. Valet av framgång genom utbildning är kanske en strategisk anpassning till Sveriges arbetsmarknad. Kanske många väljer utbildning för att samhället gör det förhållandevis lätt att utbilda sig. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder för långtidsarbetslösa, vilket många deltagare varit, inkluderar ofta utbildning som åtgärd. Kanske det också påverkar individer till att utbilda sig. Samtidigt bär individen med sig olika strategier och

bland deltagarna fanns många akademiker för vilka utbildning förmodligen redan var ett sätt att säkra framgång på i hemlandet.

Utbildning är associerat med anpassningar som är positiva. Forskning antyder att utbildning är i sig en resurs där färdigheter i problemlösning och analys bidrar till en bättre anpassning. Utbildning är korrelerat med högre inkomst, yrkesstatus och stödnätverk vilka är faktorer som har en skyddande funktion. Utbildning kan även fungera som upplysande vad gäller den nya kulturens språk, historia och värderingar (Segal, Dasen, Berry, & Poortinga, 1999). Denna upplysning karakteriserar t ex Svenska För Invandrare utbildning vilket kan ses som en viktig källa till ackulturation.

Anpassning. Med tanke på den totala förändringen av kulturkontexten blir anpassning en viktig fråga för många. Själva identiteten förändras under denna process (Bosma & Kunnen, 2001). Att flytta till ett annat land innebär ett ställningstagande till det nya som man möter och innebär en anpassning både vad gäller det vardagliga men även det mera övergripande såsom yrkesinriktning eller till exempel en ny syn på arbets- och samhällsmoraliskt ansvar. Det kan till och med innebära att börja om sitt liv.

Att anpassa sig till vad som upplevs som en mera formell arbetskultur i Sverige har varit omöjlig för en deltagare som har valt att tillfredställa de sociala behoven på annat sätt. Detta avståndstagande gentemot värdsamhällets kultur är en strategi som man kan använda sig av för att anpassa sig när man väljer att behålla en del av den egna kulturen. Detta betecknar Berry m fl. (2002) som en integrationsstrategi. Endast en deltagare valde att lyfta fram den formella arbetskulturen som problematisk.

Det antyds av en deltagare att den största anpassningen skett efter invandring och då på grund av ändrade familjeförhållanden. Det framförs även att anpassning är en livslång företeelse där man kan ändra sig genom hela livet. Anpassning, en del av ackulturationsprocessen, är mångfacetterad och uttrycker sig på olika sätt i svaren där mötet mellan individen med dess förutsättningar och bakgrund och olika kontexter såsom kultur och andra förhållanden medverkar till förändring.

Uttryck för anpassning som somliga deltagare gett kan framför allt betraktas som deltagarnas reflekterande och medkännande av förändringsprocessen. Kan svaren som inte berör förändring stå för individernas motvillighet att lyfta fram förändringarna? Kan det vara individernas medvetna eller omedvetna ståndpunkter? Identitetsförändring sker när identitetskomponenter som värderingar och tro inte länge kan samexistera med de förändrade externa omständigheterna (Bosma & Kunnen, 2001). Det är inte någon av deltagarna som öppnar

frågan om egen ändrade identitet. Men det förefaller självklart att deltagarna som uttrycker en mödosam anpassning också har genomgått en identitetsförändring.

Flyttning och invandring. Flyttning innebär antagligen för alla ett reflekterande och ett ställningstagande både på det medvetna samt det omedvetna planet. Vissa deltagare bara konstaterar att invandring är någonting de har gjort på ett neutralt sätt, vilket kan indikera att en bearbetning har skett av denna, för många, ganska omvälvande händelse. En deltagare pratar om flyttning i termer av att man kan flytta tillbaka till hemlandet, vilket antyder att anpassningen till det nya hemlandet är ännu ganska begränsad. För ett antal deltagare väcker invandring tankar kring nya chanser att förverkliga sig i arbetslivet. Somliga insisterar att flyttning inte har påverkat inställningen till arbete medan andra menar att det absolut ändrat deras inställning. Flyttning har ökat behov av arbete för somliga medan för andra har arbetets mening inte förändrats.

Sverige och hemlandet. För somliga representerar Sverige ett land där man kan flytta för att börja sitt liv på nytt. Sverige är associerat med anpassning men denna anpassning kan inrymma både det gamla och det nya. Sverige beskrivs som ett land som man kan vara delaktig i och där valmöjligheter finns såsom utbildning och arbete. I Sverige måste man kämpa länge för att få ett jobb. Det är ett land som är associerat med trygghet och där man kan trivas. Hemlandet är ett ställe där man kan längta hem till. I hemlandet kan arbete handla om överlevnad för vissa medan arbete kan handla om andra saker i Sverige. Hemlandet är också ett ställe där man har önskningar och förhoppningar.

Drömmar. Ordet drömmar användes ibland, då deltagarna berättade om önskningar kring arbete. Förverkligandet av drömmarna har uppnåtts av vissa i Sverige medan för andra ligger förverkligandet i framtiden. Drömmarnas innehåll kring arbete var varierande och inkluderade specifika yrken eller en mera vag önskan om att syssla med någonting givande. Drömmar fanns då i hemlandet och drömmar finns nu i Sverige. I mötet med det nya hemlandet där valmöjligheter, ställningstagande, reflektion och anpassning skett har antagligen även drömmarna förändrats. Att flytta tillbaka till hemlandet är en dröm.

Möjligheter. Möjligheter var ett tema som återkom väldigt ofta i svaren. Vissa deltagare menar att invandring till Sverige medfört möjligheter såsom nya chanser och större valmöjligheter kring arbete. En deltagare lyfte fram att alternativ och valmöjligheter kan övervägas och man kan tänka på vad man vill göra i livet. Invandringen har därmed för många fungerat som aktiverare för deras tankegångar. Det kan betraktas som en aktiv

förändringsprocess där individen reviderar sina resurser vilket i sig kan vara ett steg i identitetsförändringsprocessen i termer av Bosma och Kunnen (2001).

Jag. Arbete är en viktig aspekt i identitetsskapande. Därför det är inte förvånande att jag-temat finner sin plats eftersom det är ganska självklart att individerna generellt pratar om sina egna upplevelser. Tema *jag* är dock synnerligen intressant i förhållande till en identitetsförändringsprocess. Ger individerna uttryck för ett ändrat jag? Grundpsykologiskt strävar individen för att bevara sin identitet. Hur reagerar då individen när den märker sig genomgå identitetsförändring? Är det någonting man vägrar att erkänna för att behålla identiteten intakt?

Ett citat från Ericsson (1964) bemöter dessa frågor:

The key problem of identity, then, is (as the term connotes) the capacity of the ego to sustain sameness and continuity in the face of changing fate. But fate always combines changes in inner conditions, which are the result of ongoing life stages, and changes in the milieu, the historical situation. Identity connotes the resiliency of maintaining essential patterns in the process of change. Thus, as strange as it may seem, it takes a well-established identity to tolerate radical change, for the well-established identity has arranged itself around basic values which cultures have in common. (ss. 95–96)

Slutsatser

Deltagarnas svar är först och främst en presentation av deras identitet utåt. Utifrån ett bakhtianskt perspektiv kan själva deltagandet i studien innebära att individen positionerar sig mentalt mot denna händelse. I detta samspel återaktualiseras de gamla erfarenheterna och frågeställningarna men den erbjuder också en möjlighet till att lyssna in de inre imaginära världarna och är därmed en bearbetnings- och meningsskapande aktivitet, så som vi förstår utifrån Skinner m fl. (2001). Således är deltagarnas reflekterande över frågeställningen en förändringsprocess som är dialektiskt i sin natur, där deltagarens medvetenhet om processen är av mindre vikt.

I vissa svar kunde ett aktivt och medvetet reflekterande över frågeställningen avläsas. ”Jag har funderat på den här frågan förut, och jag har kommit fram till ...” menar en deltagare. Vi kan tro att för vissa av deltagarna har medverkandet medfört ett ökat medvetande om det som de har gått, och går igenom, både vad gäller arbetets mening och ackulturation.

Resultatet för denna studie tyder på att det individuella perspektivet är av högsta relevans till frågeställningen. Ackulturation börjar när individen i tankarna möter den nya kontexten. Vi har sett utifrån svaren att individerna beskriver sina upplevelser av samma fenomen väldigt

olika. Vissa deltagare reflekterar över svårigheter att anpassa sig medan andra antyder att det är problemfritt.

De gemensamma temana som framkom markerar existens av vissa, för samtliga svaren, gemensamma aspekter. Samtidigt har de visat sig fyllas med skilt olika mening för varje deltagare. Forskarna funderar om de ackulturationsmodellerna som Berry (2002) och andra föreslagit åsyftar just denna existens av gemensamma aspekter.

Mötet med Sverige är ett av temana och det är självklart en kontext som alla deltagarna relaterar till. Samhällets utbyggnad vad gäller vägval speglas också i gemensamma teman såsom *utbildning, möjligheter*. Förekomst av de gemensamma temana kan förstås utifrån vad Sages (2003) menar om att individens livsvärld är delad av andra individer som befinner sig i samma kontext samtidigt som individernas meningskonstruktion är ontologiskt individuella.

Vi kan tro att uttrycka sig på ett främmande språk kan medföra vissa begränsningar då både i framförandet av budskapet och i själva valen av vad man väljer att ge uttryck för. Till exempel när individen är osäker på sitt ordförråd anpassar kanske denne sitt svar till vad den tror att den kan ge uttryck för. Svaret i sin helhet återger dock fortfarande individens upplevelse som även inkluderar den språkliga aspekten.

Den språkkontexten är en av en mängd kontexter som individen befinner sig i. Bakhtin låter oss förstå att individen inte någonsin kommer att besvara någon fråga utan att redan i sina tankar var påverkad av tusentals imaginära världar. Den omedelbara kontexten som individen befinner sig i har inte en avgörande påverkan på dennes upplevelse.

Den i studien ställda frågan har hos deltagarna framkallat tankar kring förändring i ett bredare perspektiv vilket då står för ackulturation. Hur ackulturationsprocessen gestaltar sig för individen har därmed, för forskarna, fått en annan mer nyanserad innebörd. Komplexiteten av individens upplevelse har blivit tydligare tack vare en teoretisk förankring i det bakhtianska synsättet och den fenomenologiska metoden.

Funderingar som väcks är att denna typ av forskning borde ha sin inverkan på samhällets bemötande av invandrare. Det skulle framför allt berika förståelsen för att invandrare i bakhtianska termer är bara en aspekt av den mångfacetterade livsvärlden hos individen.

Referenser

- Bhatia, S., & Ram, A. (2001). Rethinking 'acculturation' in relation to diasporic cultures and postcolonial identities [Electronic version]. *Human Development*, 44, 1–18.
- Ben-Shalom, U., Horenczyk, G. (2003). Acculturation Orientations: A Facet Theory Perspective on the Bidimensional Model, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34, 176-188.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., Dasen, P. T. (2002). Acculturation and Intercultural relations. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (2nd ed.) (ss.345-382). Cambridge: University Press.
- Berry, J.W. (2005) Acculturation: Living successfully in two cultures [Electronic version]. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712.
- Berry, J.W., & Sam, D.L. (1997), Acculturation and adaptation. I J.W. Berry, M.H. Segall and C. Kagitcibasi, Editors, *Handbook of cross-cultural psychology* (2nd ed.), Allyn & Bacon, Boston, MA, ss. 291–326.
- Bosma, H.A., & Kunnen, E.S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis [Electronic version]. *Developmental Review*, 21, 39–66.
- Clément, R., Singh, S.S., & Gaudet, S. (2006). Identity and Adaptation Among Minority Indo-Guyanese: Influence of Generational Status, Gender, Reference Group and Situation [Electronic version]. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9(2), 289-304.
- Erikson, E.H. (1964). *Insight and responsibility*. New York, NY: Norton.
- Gibson, M.A. (2001). Immigrant adaptation and patterns of acculturation [Electronic version]. *Human Development*, 44, 19–23.
- Holland, D., Lachicotte, W., Skinner, D., & Cain, C. (1998). *Identity and agency in cultural worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Maykut, P., Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Method- a philosophic and practical guide*. London-Washington: The Falmer Press.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective [Electronic version]. *Journal of Social Issues*, 57, 493–510.

- Ratner, C., Straub, J., & Valsiner, J. (2001, September). Introduction. I *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2(3). Hämtat den 10 februari 2006, från <http://www.qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>.
- Sages, R.B., & Dahl, P.H. (1999). En fenomenologisk analysmetod inom arbetslivsforskning. I J.Lindén, G. Westlander & G. Karlsson. (eds.) *Kvalitativa metoder inom arbetslivsforskning*. Stockholm: Rådet för arbetslivsforskning.
- Sages, R. (2003). Truth as unveiling. I Lindén, J., Szybek, P. *Validation of Knowledge Claims in Human Science* (pp. 52-80). Lyon: L'interdisciplinaire.
- Sages, R. B. (Red.). (2006). *Papers and Articles on Meaning Constructions Analyses*. Lund: Lunds Universitet.
- Schwartz, S.J., Montgomery, M.J., & Briones, E. (2006). The Role of Identity in Acculturation among Immigrant People: Theoretical Propositions, Empirical Questions, and Applied Recommendations [Electronic version]. *Human Development*, 49, 1–30.
- Segall, M. H., Dasen, P. R., Berry, J. W. & Poortinga, Y. H., (1999). *Human behaviour in global perspective: An introduction to cross cultural psychology*. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Shaughnessy, J., Zechmeister, E., Zechmeister, J. (2003). *Research methods in psychology* (6th ed.). McGraw-Hill Comp.
- Skinner, D., Valsiner, J., & Holland, D. (2001). Discerning the Dialogical Self: A Theoretical and Methodological Examination of a Nepali Adolescent's Narrative. I *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2(3). Hämtat den 06 april 2006, från <http://www.qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>.
- Super, D. E., & Sverko, B. (med Super, C., M.) (Red.). (1995). *Life roles, values, and careers: International findings of the work importance study*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Inc.

Bilaga A

Projektbeskrivning

Vilka är vi?

Vi heter Natalia Botina och Ingrid Pepler och vi studerar på psykologprogrammet i Lund. Vi håller nu på att skriva en examensuppsats som handlar om mening med arbete. Vi har en handledare som heter Roger Sages.

Vad vi vill undersöka?

Vårt intresseområde omfattar individer som kommer från olika delar av världen. Det viktiga för oss är att de har, på något sätt, kunnat relatera till arbete i de länder de kommer ifrån. Dessa individer kan vara sysselsatta, studerande eller arbetssökande i Sverige. Vi är intresserade av hur dessa individer ser på arbete idag samt hur de såg på arbete innan de flyttade till Sverige. Vi som skriver examensarbetet vill i första hand förstå hur flyttning till ett annat land med annan kultur och livsregler påverkat individens upplevelse av arbete.

Hur vi skall gå till väga?

Ni som kommer att delta i vår undersökning får en omfattande information om vad vi skall undersöka. Vi försöker svara på alla frågor samt förklara eventuella otydligheter. I nästa steg vill vi att Ni skriftligt svarar på frågor Ni får av oss. Det viktigaste för oss är att förstå de vi undersöker och vad de menar. Det finns inget rätt eller fel svar på våra frågor.

Vårt arbetssätt kallas fenomenologiskt. Det innebär att vi vill förstå individens upplevelse. När vi får Er svar kommer vi att använda en metod som kallas Mening Construction Analysis, MCA utvecklas av Roger Sages. Det är en textanalys metod som tillåter oss se på de ord som Ni har valt för att beskriva Er upplevelse. Det är kanske de ord som ni vanligtvis använder.

Vi kommer senare att granska resultat och fundera kring individens upplevelse och mening med arbete. Avslutningsvis kommer vi att sammanställa all material som vi fått i en uppsats vilket kommer att vara klar våren 2006. När uppsatsen är skriven kommer vi att lämna ut en kopia för alla som deltog i arbetet.

Ni får gärna ta kontakt med oss för mer information via telefon eller e-mejl.

Tack på förhand

Natalia Botina
0735121880
greenko@spray.se

Ingrid Pepler
0768802130
ingrid.pepler@hotmail.com

Roger Sages
046-2228756
roger.sages@psychology.lu.se

Bilaga B

Frågor

Vi är intresserade att få en inblick i vad du har för associationer, känslor och funderingar kring arbetets mening. Vad betyder arbete för dig?

Tänk på hur din nuvarande situation ser ut. Vad väcks det för tankar kring arbetets betydelse i nuläget?

Om du för dig tillbaka till tiden innan du flyttade till Sverige, där du umgicks med vänner, firade helger med familjen osv. Vad betydde arbete för dig då?

Har invandring till Sverige påverkat hur du tänker kring arbete och i så fall, på vilket sätt?

Bilaga C

Ideografisk information

Kön:

Ålder:

Hur länge har Du bott i Sverige?

Vilket är Ditt modersmål?

Vad har Du för utbildning?

Vilken sysselsättning hade Du i ditt hemland?

Vad har Du för sysselsättning nu?